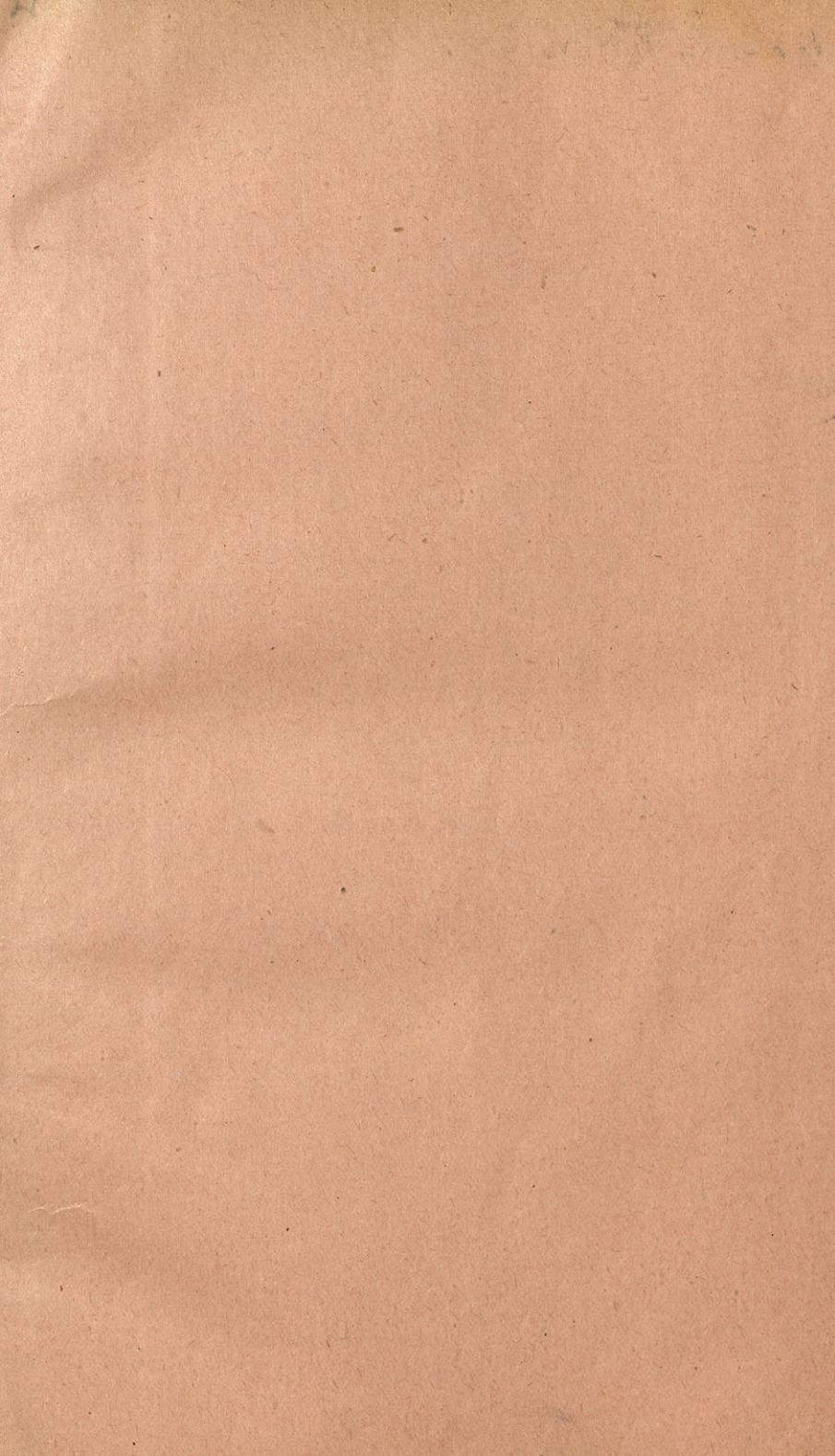

III.
M. 40318.
h.

Wolfgang de Wenzel

40. 318. III, M, h.

10318.

40318. M. R.

Werianđ de Graz.

Zgodovinsko-rodoslovna razprava.

Spisal

Davorin Terstenjak.

V Celovei 1884.

Tisk tiskarne družbe sv. Mohorja.

Založil pisatelj.

Weriand de Graz.

Zgodovinsko-rodoslovna razprava.

Spisal

Davorin Terstenjak.

V Celovei 1884.

Tisk tiskarne družbe sv. Mohorja.

Založil pisatelj.

030035015

Predgovor.

Kdor je naslov te knjižice bral, mislil si menda bode, da ne sodrži druge, nego suhoparno rodoslovje kneževske rodbine Windisch-Graetzov; pa če jo pazljivo prebira, bode v njej našel lep komad koroško-štajerske zgodovine starega in srednjega veka.

Plemenita rodbina Windisch-Graetzov je jedna najstarejših v Avstriji; prvi zgodovinsko znani praded te žlahtne rodbine: Weriland, je že živel leta 1091. Vendar dosle ni bilo dognano, odkod izhaja njegovo pokolenje. V diplomu rimsko-nemškega cesarja Ferdinanda I. se Weriland imenuje najmlajši sin Ulrika markgrofa koroškega iz plemenite rodbine grofov weimarothüringskih.

Rajni professor dr. K. Tangl ga je razglasil za grofa plaienskega, in tako se je rodila že precej obširna literatura o izhodu te staroslavne plemenite rodbine.

Takoj, ko sem leta 1879. postal župnikom cerkve sv. Pankraca v Starem trgu, ki stoji na onem mestu, kjer je nekdaj stal silni grad slovenjegraški, začel sem preiskavati zgodovino cerkve, gradu in mesta slovenjegraškega in zasledil sem takoj, da je kneževska rodbina Windisch-Graetzov ozko združena z zgodovino cerkve, grada in mesta. Resultate svojih preiskavanj objavil sem sicer v odlomkih, a ipak v dovolj izpeljanih obrazih v časopisu „Kres“, leto I. in II., in sem opovrgel z listinami trdenja onih, kateri pravijo, da gospodje slovenjegraški niso nikdar naseljeni bili in posestev imeli v Slovenjem gradu.

Pravdo o izhodu Weriandovem, prvem listinski znanem pradedu Windisch-Gractzov, hotel sem enkrat za vselej rešiti in dokazati, da prvi znani praded Weriand de Graz ni bil Weimarovec, pa tudi ne ednoisti z Werigandom bratom Starchanda, markgrofa savinskega, ali pa, kakor prof. Tangl trdi, grof plaienski, marveč domač koroški deželjen plemič nižje vrste, čijega nasledniki so dospeli do kneževske časti.

Dasiravno ta razprava nad vsemi utegne zanimali zgodovinarje strokovnjake, vendar tudi ne bode brez vsega zanimanja za čitatelje historično manj izobražene, in ker se še naša literatura ne more dičiti z mnogimi spisi te stroke, mislim, da bode moj ne mali trud našel od strani našega izobraženega občinstva vsaj nekoliko priznavanja.

Vituperetis, modo corrigatis! — to je moje geslo napram kritikom mojih spisov.

Za vsak temeljiti poduk bodem hvaležen.

Stari trg pri Slovenjem gradu v dan sv. Mohorja 1884.

Weriland de Graz.

U v o d.

Slovenjegraško okrožje je že imelo takrat svoje prebivalce, ko so Rimljani postali gospodarji črez nje. V dobi gospodarstva Rimljanov je skoz slovenjegraško dolino držala državna cesta iz Celeje skoz Vitanje (Vipellis, Upellis) in loški breg v Stari trg.

V Starem trgu je stala rimska postaja Colatio.¹ Cesta se je držala levega pobrežja reke Mislinje in se skoz vrško dolino vlekla med Kotlami in Gutštajnom v junsko dolino, od ondod pa v Virunum (Gospo sveto).

Spomin na nekdanjo velikost postaje se je še dandanašnji ohranil; ljudstvo pripoveda, da je tam, kjer zdaj stoji starotrška vas, bilo nekdanj lepo mesto in na farovških njivah so pred nekterimi leti pri oranji izkopali več kamnatih ploč z rimskimi napisi. Tudi stara Schrottova kronika omenja tukaj najdenih rimskih napisov. Ker je bližnje mesto „Gradec“ pozneje nastalo in s prvega tudi samo imelo pravice trga, — v najstarejših listinah se imenuje: „forum“, trgovišče, manjši varoš, — začelo je ljudstvo onemu trgovišču, katero je Rimljan imenoval Colatio, praviti: Stari trg.

Rimsko oblast so zatrli Gothi, in slovenjegraško okrožje je prišlo pod njihovo gospodstvo. Iz povelj, ktera je daval kralj Theodorich svojemu namestniku Colosseju, prepričamo se, da so po mestih nekdanjega Norika in Panonije živeli rimski kolonisti in pa še tudi domačini. Domačini (indigenae) bili so sojeni po svojem starem običajnem pravu, Rimljani pa po rimskem, a Gothi po gothskem. Tudi

¹ Zaznamovana je v *Intinerar. Anton.* V Slovenjigradec jo stavljata zgodovinoslovca Muchar in Ankershofen. Colatio označuje svet, v katerem se močarina cedi, in tak je res svet v onem okrožji, v katerem je postaja Colatio stala.

rinsko poštarstvo še je bilo obstalo, in med uradniki nahajajo se Gothi, Rimljani in domačini. Na čelu provincije je stal vojvoda — Dux.¹

Po Theodorichovej smrti niso se mogli Gothi več držati. Franki so si podvrgli Alemanio, Rhetio in Norikum. Leta 534. bilo je noriško mesto Tiburnia, ki je stalo na Koroškem blizu današnjega sela, ki se mu veli: Tebern, v fari sv. Petra v gozdu (St. Peter im Holze), od frankovskega kralja Theodoberta vzeto in Franki so v mesta, ktera so premagali, postavljali frankovske škofe in duhovnike.²

Oglejska cerkva se je temu protivila (glej de Rubeis, antiq. aquil. pag. 183), češ, da njeni verovestniki so pokristjanili te kraje, ali Frankom ni bilo mar za to protivljenje. Karantanija (in z njo slovenjegraško okrožje) je prišla pod oblast Frankov. Franki bi bili dalje naprej porinoli svoje vojne čete skoz južni in izhodni Norik v Panonijo, a bali so se Obrov in severo-iztočnih Slovenov, ki so v onej dobi s tako močjo se vzdignoli proti zapadnemu Noriku, da so leta 610. pri Aguntu (današnji Innichen) Bojoare potolkli in v Noriku ustanovili posebno politično državo, ktere mogočen kralj je bil Samo.

Slovenjegraško okrožje je zdaj postalo del Samovega kraljestva. Po Samovej smrti (662) je začela kmalu politična moč korotanskega vojvodstva hirati. Sem od iztoka napadali so Korotance divji Obri, korotanski vojvoda Borut je moral Bojoare³ na pomoč klicati, in to je tudi dobil pod to pogodbo, da Korotanci sprejmejo krščansko vero, in da se njegov sin Karast in vnuk Hotimar zastavita kot poroka

¹ Cassiodor. lib. V. ep. 14. Kralj Theodorich imenuje v svojih ukazih te domačine tudi: „antiqui barbari“, na primer: antiqui barbari, qui romanis mulieribus elegerint nuptiali foedere sociari“. Linhart piše o teh „antiqui barbari“: Die alten Barbaren in diesem Lande, das ist Einwohner, die weder Römer noch Gothen waren — nach dem, was bisher gesagt wurde, warscheinlich Slaven — waren vom Besitze der Gründe ausgeschlossen, wenn sie nicht eine Römerin zur Ehe nahmen (Versuch einer Gesch. von Krain, II. 86).

² Frankovski kralj Theodobert I. (533—547) pisal je na cesarja Justiniana, da se njegovo kraljestvo že razteguje prodolž Dunaja in panonske meje. Bavarci, ki so svojo deželo obsedli leta 508. (Annal. Rudberti Salisb. v Script. IX., 764), prišli so leta (534—547) pod oblast Frankov. Temeljito razpravlja vse te dogodbe Rietzler v svojej Gesch. der Baiern I. 71, itd.

³ Dasiravno so Bojoari prišli pod oblast Frankov, vendar so njim Franki pustili posebne vojvode iz plemena Agilolfovcev.

na bavarskem dvoru. Borut je umrl leta 750. Za njim stopi na prestol korotanskih vojvod njegov sin Karast, kateri je le tri leta vladal (po nekterih poročevalcih 16 let). Njegov naslednik Hotimar je bil goreč kristjan, kateri je s pomočjo salzburškega škofa Virgilia (745—785) krščansko vero marljivo razširjeval. Hotimar je umrl leta 769. Leta 772. prišli so korotanski Slovenci pod vladobavarccev;¹ bavarski vojvoda Tassilo II. njim postavi Valkuna (Valtunga) za vojvodo, po njegovej smrti postane Tassilov sin Theodor vojvoda Korotancem, za tem Ingo, in leta 788. je frankovski kralj Karol Bojarijo in Karantanijo v frankovske provincije spremenil in je čez nje postavil mejne grofe. Slovenjegraško okrožje postalo je zdaj lastnina Frankov, v imenu frankovskega kralja so vladali mejni grofi,² poleg teh pa so se še trpeli tudi domači knezi in glavari.

Karantanijo je Karol Veliki izročil markgrofu friulskemu, da jo upravlja.

Pod markgrofom Balderichom se je ločila Karantanija od Friulskega, in znani so nam kraljevi namestniki: Helmojn, Abgar in Pabo.³

Leta 856. je dobil kralja Ludovika najstarejši sin Karlmann (876—880) Karantanijo. Slovenske kneze, vojvode in župane so odstranili, edini slovenski knez Pribina je dobil kos frankovske dežele, da v njej vlada. Mesti Pečuh in Ptuj ste delali mejo njegovej kneževini; po smrti Kocela, sina Pribinovega, je tudi ta državica bila s Karantanijo združena.

Za Karlmannom dobi gospodstvo čez Karantanijo Arnulf (887—899), ki pa postane rimsko-nemški cesar in dá vladati iztočno marko (Ostmark) po grofu Aribonu in gorenjo Panonijo po Engelskalku. Engelskalk je samovoljno in kruto vladal in tako razjaril bavarske plemiče, da so mu za kazen v Regensbergu oči izkopali. Engelskalkov brat Wilhelm želi maščevati svojega brata, išče pri velikomoravskem vladarji Sventopolku pomoči, a bil je izdan in ob glavo dejan (893).

¹ Slovenci in Bavarci so se že na izteku šestega stoletja prijeli. Frankovski kralj Childebert je dal Bavarcem za vojvodo Tassila (I.), ki je leta 592. Slovence napadel. Malo let pozneje okoli 612. so Slovenci potolkli Bavarce. (Paul Diac. IV. 10).

² Mejni grofi (marchiones) bili so čez grofe (comites) postavljeni, imeli so večjo uradno oblast, večje spremstvo in zemljiščno posestvo. Imeli so sodbo čez grofe, če so se grofi bili spuntali in vojvodom nezvesti postali.

³ Glej Rietzler, Gesh. der Baiern I. 94—97.

Potem nahajamo nekega Roudperta kot namestnika cesarskega v Karantaniji. Arnulf je umrl 8. grudna 899.

Že leta 895. je dobil nekov bavarski grof Liutpold vladarstvo črez Karantanijo, po njegovej smrti pa njegov sin Arnolf, ki je umrl leta 937. On je potolkel Ogre onkraj reke Anas.¹

Cesar Otto I. pa Arnolfovih sinov ni pustil na prestol koroških vojvod, temuč je dal vojvodstvo Arnolfovemu bratu Bertholdu, kateri je vladal od leta 938—947; po njegovej smrti postavi cesar Otto I. Bertholdovega brata Henrika (I.) za koroškega vojvodo, kateri je imel Arnolfovo hčer za ženo. Vladal je od leta 947—955.

Po Henrikovej smrti prevzame vojvodstvo njegov sin Henrik II., kateri pa se je spuntal zoper cesarja Ottona II. in po takem izgubil vojvodstvo. Vladal je od leta 955—976. Za Henrikom II. je dobil koroško vojvodstvo² Otto grof wormsfeldski, tudi frankovski imenovan (979—983). Leta 983 pride Koroško pod vojvoda Henrika (mlajšega), ki je ob enem bavarsko vojvodstvo upravljal; vladal je do leta 989. Potem se imenuje kot vladar Koroškega in veronske krajine zopet nekov Henrik. Ankershofen misli, da je ta Henrik ednolisti z bavarskim Henrikom, ki je imel priimek: pravdaš (der Zänker); on je vladal od leta 989—995.³

Ta Henrik je v novembru 993 imel v Veroni kot markgrof veronski javen sod in se v javnem zboru sam imenuje: „Dux Scla-

¹ Leta 942 so Ogri zopet Karantanijo napadli in si njeno iztočno stran osvojili. Ljudstvo pripoveda še dandanašnji, da je do sv. treh Kraljev v slovenskih goricaš nekdaš segal „magyarski orsag“.

² Obširno o teh vojvodah pišejo: Dümmler, Ankershofen in Rietzler; kdor se želi na tanje z dogodbami te dobe seznaniti, naj prebira v zgodovinskih knjigah teh temeljitih historikov.

³ V tej dobi je Karantanija segala od pusterine (Pusterthal) na jugoiztoku do izliva Sotle v Savo, na severoiztoku do mesta Ptuja, od ondod prek črez sv. Lorenc v slovenskih goricaš do Radgone, na jugu do Karavank, na iztoku do reke Labnice, na severu do reke „Pistnicha“ (Piesting) v današnjem dolnjem Avstrijskem. Felicetti pa jo obkroži: die nördliche Grenze lief vom Dachstein längs der heutigen österr. steir. Grenze — an die Piesting, — die östliche vom Hartberg bis zur Mündung der Rabnitz in die Raab, von da über Gnasbach die Mur nach der Drau längs dieser bis unterhalb Marburg, wo sie an die Sotla übergehend mit der Mündung dieses Flusses in die Save endete, gegen Süden erstreckte sich Karantanien zum Theil bis an die Save und zum Theil auch über dieselbe (Beiträge zur Kunde steier. Geschqu. 9. Jahrg. p. 40).

vorum seu Karentanorum atque marchio Veronensium.“¹ Takrat so bili koroški, štajerski in kranjski Slovenci pod ednim žezlom združeni. On je umrl pri svojej sestri Geberzi, ki je bila opatinja v Gandersheimu 2. avgusta 995.

Za njim je postal zopet grof Otto wormsfeldski koroški vojvoda, njemu se je, ko je poslednji cesar iz saksonske rodbine umrl, ponujala nemška cesarska krona, a on jo je zaradi visoke svoje starosti odbil. Vladal je do leta 1005. Nastopil je za njim koroško vojvodstvo njegov sin Kuono ali Konrad, ki pa je bil velik zopernik nemškega kralja Henrika II.

Po Konradovej smrti je kralj Henrik II. izročil vlado koroškega vojvodstva grofu Adalberu, ki je bil upravitelj gorenje korotanske marke. On je spadal k onej rodbini, ktero zgodovinopisci imenujejo po gradu Eppensteinu, čijega razvaline še stojé blizu trga Weiskirchena v judenburškem okrožji, eppensteinsko. S koroškim vojvodstvom je dobil vojvoda Adalbero tudi vojvodsko oblast v Istri; zato se pri istovečnih letopiscih imenuje: Dux Carantani et Hystriae.² Istro je že cesar Otto I. s Koroškim združil.

Dolžili so Adalbera³ veleizdajstva, bil je odstavljen in iz dežele prognan, vojvodstvo pa je cesar Konrad II. mlajšemu Konradu (II.) iz Frankovskega, čijega oče je že enkrat vojvoda na Koroškem bil, izročil leta 1036. Vojvoda Adalbero se je hotel s silo vzdržati na vojvodskem stolu, a bil je premagan; v tem boji je padel grof breški Wilhelm, ki je stal na cesarjevej strani. Ta grof Wilhelm je bil potomec onega Wilhelma, ki je bil brat markgrofa Engelskalka. Cesar Konrad II. si je posebno prizadeval nemško fevdno pravo v Karantaniji uvesti, v kateri se je še precej ohranilo staroslovensko pravo svobodnega zemljišnega posestva. Gore omenjenemu grofu breškemu Wilhelmu je cesar Konrad II. dal 11. maja 1025 v svojej grofiji savinskeje (Sauna) med rekami: Koprivnica, Kodunja in Voglanja trideset kraljevih kmetij. Ta grofija je starejši: „comitatus de Sauna“, čija meja je bila na severnej

¹ Ughelli, Italia sacra, V., pag. 747—748.

² Hermann August. ad 1035 pri Perzu V., pag. 124.

³ Górenjekorotanska marka, ktero je Adalbero upravljal, obsegala je severni del današnje Štajerske z budinskim (Pütten) okrožjem vred. V 11. stoletji je segala od Ennsthala do štajersko-ogerske meje in je objemala murino okrožje od Teufenbacha do Radgone. (Felicetti — Liebenfels. I. c. p. 54).

strani konjiška in dolga gora, na jugu Sotla, v zapadu vitanjska gora in na jugu kranjska marka. Še zdaj imenujejo prebivalci onkraj konjiške in dolge gore stanovnike na južnej strani teh gorá — Krajinčane¹ — Märker.

Vojvoda Konrad II. je vladal samo tri leta, in zdaj ni Koroško dobilo nobenega vojvode, temuč je do leta 1047. pri nemškem kraljestvu združeno ostalo. Notranje upraviteljstvo so oskrbovali grofi in odličnejši plemiči, katerim so se podelile grofovске pravice. Koroško vojvodstvo je v onej dobi bilo velevažno kot mejna dežela proti Ogróm, s kterimi je bil nemški kralj Henrik III. v boje zapleten; on ni torej hotel dalje s postavljenjem novega vojvode na Koroškem odlagati. Izvolil je na binkoštno nedeljo 1047 švabskega grofa Welfa za to čast.

Takrat je koroško vojvodstvo stalo v svojej največjej moči. Obsegalo je Meransko do reke Adiže, markgrofijo kranjsko, palatinat goriški in markgrofijo koroško ob Muri.²

Vojvodo Welfa je cesar Henrik III. v Italijo poklical v mladostletji 1055, a ker ni nemška armada ob pravem času na ronkaljsko polje prišla, odišel je vojvoda domú. S tem se je cesarju zameril, pozneje je šel med zarotnike proti cesarju, a ko je zbolel, skesal se je, cesarju zaroto odkril, in leta 1056. umrl. Vojvoda Welf ni imel otrok. Vojvodstvo je še le leta 1057. dobilo novega vojvoda v osebi nekega Kouna ali Konrada III. sorodnika cesarjeve hiše, a na Ko-

¹ Ta krajina se nikjer ne najde pod naslovom: marchionatus, nego samo pod imenom: pagus in comitatus. Ker je grofu Wilhelmu in Starchandu, potomeu Wilhelmovemu, bila izročena bramba te krajine, nosil je Starchand naslov: „marchio de Soune“, pa nikdar ni bil, kakor Felicetti reče, in dieser Gegend amtsstättig (Felicetti l. c. pag. 55).

² Grofijo ablansko (Avelanz, Aflenz) in muredolsko je cesar Henrik III. markgrofu štajerskemu Ottokaru V. leta 1043 poklonil, ker se je hrabro vojskoval z Ogrí in jih pri Ptuij čistoma potolkel (Prevenhuber, Alt Steier. fol. 24, 25). Ottokar III. je tudi kupil od koroškega vojvode poslednjega iz eppensteinske hiše okrožje semerinško, bruško in gozdniško (Gössing). Leta 1124 pa je cesar Henrik IV. markgrofu štajerskemu poklonil okrožje runsko in nemškograško. Leta 1158 pa je štajerski markgrof Ottokar VII. dobil od cesarja Friderika grofijo budinsko (Pütten), med Bečem in Bečkim novim mestom, in že preje, ko je grof Bernhard comes Carinthiae umrl, dobil je Ottokar V. okrožje špitalsko v gornjem Štajeru. Tako se je s časoma skrčilo veliko korotansko vojvodstvo, in od Štajerskega še je edino ostalo pri koroškem vojvodstvu slovenjegraško okrožje, saleška in savinjska dolina do leta 1313.

roškem so se javljale prigodbe, po katerih se je sklepati dalo, da ga nočejo Korošci za vojvodo imeti.

Sinovi prognanega vojvode Adalbera so zopet milost našli pri sorodnej kraljevej hiši, najstarejši sin Adalberov: Marquard je smel zopet na Koroško, iskal si tu prijateljev in prežal, kako bi prišel do vojvodske krone.

Vojvoda Kouno si nabere močno vojsko, da si Koroško osvoji, ali preje umrje, nego tja pride, po nekterih leta 1058., po drugih 1061. Leta 1061. je nemški kralj Henrik IV. podelil koroško vojvodstvo Bertholdu iz rodbine grofov cärinških (Zäringen), a ta je bil, kakor njegov prednik Kouno, le po imenu vojvoda koroški. Po raznih spletkah ga je kralj Henrik IV. odstranil, in Marquard eppensteinski, ki se je že bil l. 1073. kot protivojvoda na Koroškem učvrstil, mu postane naslednik. Vojvoda Berthold je bil zblaznil in je umrl leta 1077. Vojvoda Marquard je Henrika IV. podpiral v njegovej vojski z Ogri, v ktorej je bil ujet. Kot ujetnik je obljubil vojvoda Marquard samostan benediktincev v št. Lambertu ustanoviti, a preje, nego je mogel obljubo izpolniti, je umrl 11. novembra 1076. Samostan šentlambertski je dokončal njegov sin Henrik, vojvoda koroški leta 1096. Priči ustanovnega pisma sta med drugimi tudi bila: „Starchant Marchio de Soune et frater eius Udalricus“, o kterima se bode dalje naprej večkrat govorilo.

Ker je Berthold von Zäringen držal s protikraljem Rudolfom, je kralj Henrik IV. Marquardovega najstarejšega sina Luitolda postavil za vojvodo Koroškega (1077). On je zvesto podpiral vlado Henrikovo, a dasiravno dvakrat oženjen, umrl je brez otrok leta 1090. Njegov brat Henrik je bil ob istem času markgrof v Istri, in brat Udalrik — patriarh oglejski. V listinah iz leta 1096. že nahajamo markgrofa isterskega Henrika kot vojvodo Koroškega. Vladal je od leta 1090 do 1122. — Pod tem vladarjem se imenuje prvi znani praded plemenite rodbine Windischgraetzov: Weriant de Graz.¹ V vojvodstvu je Henrik eppensteinskemu bil naslednik Henrik IV. iz grofovske rodbine sponheim-lavantske, ktera je stala z eppensteinsko v bližnji sorodnosti.

¹ Spisatelj Cod. traditionum s. Pauli opat Ulrik piše: Weriant de Grez. Jaz se držim Ankershofenove pisave.

Sponheimci so imeli posestva od Labode do Mure: Boračova blizu Radgone, Plitvica, Hercogovščak, dalje Rečica, Volgindol, pesnička grajščina, Duplek, Dolgoše, Kamenica, Gomilnica bile so sponheimske lastnine. Henrik je vladal dve leti. Naslednik mu je bil mlajši brat Engelbert, ki je vladal od leta 1124 do 1135, potem postal menih v samostanu šentpavlovskem in vlado prepustil svojemu sinu Ulriku I., ki je vladal od leta 1135 do 1143. Njegov naslednik je bil njegov sin Henrik, ktereга je cesar Henrik poslal v Carigrad, in je na potu umrl leta 1181, za njim njegov sin Ulrik II., ki je bil gobav in je umrl leta 1202. ter vojvodstvo prepustil svojemu bratu Bernhardu. Pod njim se je koroško vojvodstvo najbolj razvelo. Bernhard je vladal do leta 1256., sin njegov Ulrik III. bil mu je naslednik, z njim izumrje vladajoča rodbina Sponheimovcev. Slovenjegraško okrožje je bilo ves čas, kar so Sponheimci vladali, del koroškega vojvodstva. Podajmo se po tem zgodovinskem pregledu k prvemu znanemu pradedu zdaj poknežene rodbine Windischgraetzov.

Weriant de Graz.

I.

Imenuje se Weriant de Graz najpreje leta 1091. v ustanovnem pismu šentpavlovskega samostana kot priča, in leta 1093 kot darovatelj dvojih kmetij (mansus), ki so ležale pri Selnici; in sicer v Codex tradit. monast. st. Pauli.¹ Ta codex je sestavil po samostanskih zapiskih opat Ulrik prvi, ki je bil peti opat² šentpavlovskega samostana, in vladal od leta 1192—1222, torej sto let po njegovej ustanovitvi. Da je ta Weriant de Grez (Graz) bil iz

¹ „Tunc temporis (ko je bila samostanska cerkva blagoslovljena) etiam praelatus Poppo Histriensis marchio dedit saepe dicto loco unum curtile cum hortis suis intra muros Aquilegie, Weriant de Graz duos mansus trans silvam apud Celniz.“ „Trans silvam, marchia transilvana“ bilo je okrožje za dravskim gozdom, ki se vleče od dolnjega Drauburga ob levem in desnem pobožji Drave do falske grajščine.

² Archiv für vaterl. Gesch., herausg. vom kärnt. Geschichtsv., 8. Jahrg., str. 158. Takrat, ko je opat Ulrik živel, živeli so Weriantovi potomci: Otto, Hermann, Henrik, ki so, ker je Šent Paul ne ravno daleč od Slovenjegrada, gotovo opatu znani bili.

Gradca ob Mislinji, ne pa iz Gradca ob Muri, pripoznajo vsi zgodovinoslovci, kakor: Trudbert Neugart, Eichhorn, Ankershofen, Tangl in Beda Schroll, samo da so napravili starejši zgodovinopisci z njegovo osebo veliko zmotnjava. Aquilin Jul. Caesar, Winklern in Muchar imajo tega Weriandà za brata onega Werianda, ki je s svojima bratoma Starchandom in Ulrikom preganjal salzburškega škofa Thiemona.

Mladoletja 1090 so Gregorjeveci (velfska, papeževa stranka), ker je 15. junija 1088 salzburški višji škof Gebhard umrl, in od ghibellinske cesarjeve stranke bil salzburškim škofom izvoljen Berthold von Moosburg, izvolili si protiškofa Thiemon de Meglingen. Med obema škofoma so se začejala bridka pobojevanja, vojščaki Thiemonovi so bili 6. decembra 1097 celoma potolčeni. Thiemo je pobegnil čez Taure na Koroško, a bil je od grofa Ulrika¹ in njegovih bratov Weriganda in Starchanda, ki je bil „marchio de Soune“, dalje od grofa Poppa von Zeltschach napaden in ujet. Menih Konrad ga je rešil iz ječe, potem ko je jetničarja podmitil, in škof Thiemo je našel v kloštru Hirschau na Švabskem varno prebivališče.² Da bi Weriand de Graz bil ednoisti z breškim (Friesach) grofom Werigandom, to ni mogoče, ker životopisee Chunradov očitno reče: „Taurum montem transivit Thiemo ibique a quibusdam principibus captus Marchione scilicet Starchando et fratre eius Werigando, nec non et comite de Cel-sach Poppone“, in na drugem mestu: „Non multo post cum per Taurum montem in Carinthiam iter legeret (Thiemo), ecce Wulricus comes partium Caesaris ausus est manum sacrilegam mittere....et nil minus suspicantem dominum suum cepit“... in dalje naprej: „dixitque Thiemo obsidionis Principibus Udalrico cum Germanis (Starchando et Werigando) suis duobus.“

To se je godilo v severnozpadnej Koroški v okolici breškej (Friesach), kjer so ti grofje imeli svoja posestva. Že ta okoliščina

¹ Ta Ulrik se nikjer ne imenuje marchio, markgrof, nego prosto comes, grof, le edino njegov brat Starchand ima pridevek: marchio de Soune. Ker so ga zgodovinopisci zmešali z Ulrikom II. sinom Ulrika I. iz rodbine weimarske, ktereга Annalista Saxo imenuje „marchio Carentanorum“, začenjali so ga po krivem markgrofom nazivati.

² Passio Thiemonis cap. VII., VIII. pri Perzu Script. XI., 56 in Vita Chunradi Aep. cap. VII. Perz XI., 67.

priča, da Weriand de Graz ni isti z Werigandom sovražnikom salzburskega škofa. Grofi Udalricus, Starchandus in Werigandus so vrh tega bili cerkveni podložniki Thiemovi, ker gore omenjeni životopisec reče, da je grof Ulrik svojega gospoda — „dominum suum“ ujel, a cerkveni gospodar Werianda de Graz ni bil salzburški škof, nego oglejski patriarh, ker Slovenji Gradec stoji že na desnem bregu Drave. Tudi Codex trad. s. Pauli slovenjegraškega gospoda ne imenuje ne grofa „comes“, ne Weriganda, temuč prosto: Weriant de Grez. Uže imeni Werigand in Weriand se ne strinjate. Spisatelj kodeksa trad. opat Ulrik v svojih zapiskih točno navaja naslove in vsakemu je dal naslov, ki mu je šel, gotovo bi bil tudi Weriandu de Graz pridejal naslov „comes“, ako bi mu slišal.¹

Tudi neverjetno je, da bi bil tako pobožen mož, kakov je bil Weriand de Graz, ki je samostan šentpavlovski obdaroval, se lotil posvečene osebe škofove, in ker je leta 1093 bil tudi med onimi poslanci, ki so nesli obljubo pokorščine od novo ustanovljenega samostana rimskemu papežu, gotovo ni bil papežev sovražnik in ghibeliniec, marveč zvesto udan poglavarju krščanstva.

Spisovatelj „Passio Thiem.“ poroča, da je te prevzetne grofe: Udalrika, Starchanda in Weriganda kaznil Bernhard, comes Carinthiae (leta 1099) iz rodbine grofov sponheimskih, in da je Starchanda zadela težko božja roka, in da je bil „ad infimum redactus“. (Glej Klein, Gesch. des Christenth. in Oesterr. und Steierm. I., 361). Werigand se je spokoril in je dal „bona ad Radilah sita² pro absolutione peccati, quo in venerabilem Episcopum Thiemonem peccaverat“ — admontskemu kloštru (Zahn, l. c. pag. 128).

¹ V starih listinah so se po notarih iztočno postavljali naslovi darovateljev in prič. Tako se v pismu benediktinskega samostana šentlambrehtskega kot priče navajajo, ko je vojvoda koroški Henrik leta 1103 daroval samostanu cerkvo sv. Vida: Oudascalch comes, Walt comes de Runa, Wilhelm de Huninburch, Starchant marchio de Souna et frater suus Udalricus, Rupertus de Dietrichstein, Poppo de Sedelschach, torej še Hunenburchi (pozneje mogočni grofi Heunburgi) in Dietrichsteini, (pozneje tudi grofi) takrat niso bili comites. Takisto tudi ni bil Weriand de Graz comes.

² To posestvo je pozneje imel najmlajši brat Werigandov: grof Bernhard, o katerem se bode malo dole govorilo. Papež Alexander III. potrdi leta 1170 imenja in pravice admontskega kloštra med temi: „predium Radlach, quod fuit comitis Pernhardi“. (Arch. für Kunde österr. Geschg. VIII. pag. 383).

Ta posestva pa niso ležala pri gori: „Radel“ blizu Mahrenberga, kakor Muchar misli, temuč na Koroškem ob Dravi pri Greifenburgu.

Starchand „Marchio de Soune“ tudi ni nikdar v savinjskej krajini stanoval in uradne službe imel, kakor Aquil. Jul. Caesar, Muchar, Winklern in drugi zgodovinopisci štajerske dežele trdijo; njegov naslov je bil samo časten, sicer dedoven, izhajali so naimer ti grofi iz rodbine onih Wilhelmov, katerih eden je bil v Regensburgu oslepljen, drugi pa padel v boji z odstavljenim markgrofom Adalberom.² Trdenje, da je Weriand de Graz bil „comes“ in brat grofa Udalrika in Starchanda je toraj brez vsega temelja in po takem razpade tudi trdenje onih, ki rečejo, da je „comes Werigand“ se naselil v Gradci (slovenjem) po tem, ko je bil ukročen od koroškega grofa Bernharda, in da je od graškega grada prijel pridevek: „de Graz“. Ta pridevek je uže imel leta 1091, kakor smo se iz sv. pavlovskega Codex. trad. prepričali, Bernhard pa je še le 1099 prevzetne grofe šibal. Tangl (lib. cit. pag. 137—39) razpravlja prav umno, koliko je na poročilu životopisca višjega škofa Konrada resničnega, in zakaj so breški grofi: Starchand, Ulrik in Werigand bili nasprotniki salzburškega škofa, in da propad teh bratov ni bil popoln; in res mi nahajamo omenjene brate še pozneje v posestvu velikih imenj. Starchand je izgubil samo čast markgrofa v savinjskej krajini.

Kakor so nekritični geneologi Werianda de Graz zapleli v rodbino grofov breških, tako tudi po kombinaciji ednakih imen v zavezo saksonsko-nemške rodbine grofov weimarskih. Presodimo te kombinacije. Peter I., nečak Štefana svetega, kralja ogerskega, sin doža venetskega Ottona Urseoli, prišel je leta 1038 na prestol ogerski in je vladal do leta 1064. Živel je pusto in razžalil

Da je ta „predium Radilach“ ležal na Koroškem kraj Drave pri Greifenburgu, pričuje listina iz leta 1041—60. V najbližnji soseski se imenuje selo: Liubina in dandenešnji še je tam kraj imenovan „Leoben“, med tem ko pri mahrenberškem Radelu takega sela in kraja ni. Po gore omenjenej listini je „predium Radilach“ takrat posedoval: comes Ascuin, ktereга bodemo dalje naprej kot deda Werigandovega spoznali. Listina se najde v Juvav. I. e. p. 253. N. 2, XXV.

¹ Znani in nepristranski zgodovinopisec koroški Ankershofen je sicer tem Wilhelmom dal slovensko pokolenje, a kritično preiskovanje nam ne dovoljuje svojiti si, kar ni našega.

narodni čut Magyarov, ki so se zaradi tega spuntali in ednega ogerskih velikašev z imenom: Aba (Ovo) na ogerski prestol povzdignoli bili (1041—1044). Kralj Peter je pobegnil k nemškemu cesarju Henriku III., ta začne vojno z Abom, ga premaga in izroči Ogersko kralju Petru kot nemški fevd. Ogre je odvisnost od Nemcev razjarila in narodno-poganska stranka se je povzdignola, zmagala, in dva arpadska kraljeviča: Leventha in Andreas sta zopet vrgla (1046) kralja Petra s prestola. Leventha je umrl in njegov brat Andreas je zdaj vladal v krščanskem smislu 1046—1067.

Kralj Andreas stopi v ožje razmere s cesarjem Henrikom III., kateri je hotel Ogersko zopet celo odvisno od Nemčije napraviti in tako je prišlo do novih bojov, ki so se še le s smrtjo cesarja Henrika (1056) končali. Kralj Andrej imenuje leta 1057 za naslednika svojega sina Salomona; to ni bilo po volji Beli njegovemu bratu. Andreas je med tem z Nemčijo pogodbe sklepal, v katerih se je to doseglo, da je bil leta 1059 Salomon s sestro kralja Henrika IV. Juditho (Sophio) zaročen. A brat Bela, ki je bil na Poljsko pobegnil, se je s pomočjo Poljakov (1061—1064) zopet nazaj povrnol, in njegov brat Andreas je padel v boji. Bela se obdrži na Ogerskem prestolu. Po Belovej smrti se je proti Belovemu sinu Geizi vzdignol Andreja I. sin Salomonov, podpiran po svojem svaku cesarju Henriku IV. V tej vojski se je posebno odlikoval nemški grof Wilhelm von Weimar. Kralj Bela je na prošnjo svojega sina Geize, ki je hrabrost Wilhelmovo, ki mu je kot sovražnik nasproti stal, vidil in spoznal, grofu Wilhelmu hčer svojo Jojas (pozneje Sophia imenovano) za ženo obljubil. Ko se je grof Wilhelm von Weimar leta 1062 sijajno spremljan od nemških viteзов na Ogersko podal po svojo nevesto, umrl je med potom, in Geiza je dal hčer nekemu Wilhelmovemu rojaku, po poročilu Annalist. Saxo, sinu Wilhelmovega brata: grofu Ulriku, kateremu je podelil cesar Henrik IV. istersko markgrofijo. Ta markgrof Ulrik I. je umrl leta 1070, in vdova je drugokrat dala roko vojvodi saksorskemu Magnusu. Mi moramo poročilo nemških letopiscev v izvoru brati, da bomo lahko razumeli, kako je bilo mogoče, da so s tem istranskim markgrofom Ulrikom zmešali koroškega grofa iz Brež (Friesach): Ulrika, brata Starchandovega in Werigandovega.

Lambert Hersfeld poroča:

1061: Rex Willihelmum marchionem Thuringiae misit — po bridkem bojevanji, — marchio se dedit, ejus virtus tantae admirationis fuit, ut Joas filius Belis ultro patrem exoraret . . ut affinitate sibi jungeret, desponsata ei filia sua sorore Jojade. Anna-lista Saxo pa piše:

1062: Willhelmus marchio obiit. Sponsam eius Oudalricus marchio Carentinorum, cognatus eius,¹ accepit, marcham (Thuringiae) Otto frater eius obtinuit. Ta Oudalricus marchio je umrl 6. marca 1070. Toliko poročata o tej dogodbi Lambert Hersfeld² in Annalista Saxo.³

Presojujmo zdaj na tanje to poročilo. Ker se Oudalricus (I.) veli bratov sin grofa thürinškega Wilhelma in je bil „marchio Carentinorum“, mislili so preiskovalci zgodovine, da je ta marchio Carentinorum ednoisti z Udalrikom, ki je ujel s pomočjo svojih bratov Starchanda in Weriganda salzburskega škofa Thiemona, ne premislivši, da je že cesar Otto I. Istrijo z vojvodstvom koroškim zjedini, in da je tako pošla Istria v diplomatičnih pismih tudi pod imenom Carenta (Carantania, Carinthia). K markgrofiji isterskeje pa je spadal tudi južni del Kranjske,⁴ in tedanji letopisci so pogostem tudi Kranjce imenovali v svojih spisih „Carentini“ mesto „Carnioli“. Primerjaj o tej zadevi članek: „Udalrik I., Markgraf von Istrien“ v Schumijevem Arhivu I. Band, 11. Bogen, 1882, pag. 161—168. Fröhlich, sicer učen preiskovalec zgodovine, bil je prvi, kolikor je meni znano, da je to zmotnjava

¹ Fröhlich imenuje tega Oudalrika „fratris filius“. Učeni Trudpert Neugart, kateremu je Ann. Saxo. „marchio Carentinorum“ tudi preglavico delal, skusil si je s tem pomagati, da je pod „Carentini“ razumel prebivalce „marchae Creine“. On je torej, da bi dva markgrofa Ulrika rešil, koroškega in isterskega, koroškemu postavil onega Poppa za pradedu, ki je koncem desetega stoletja upravljal marko Creine. Neugartova razprava se hrani kot rokopis v šentpavlovskem samostanu pod naslovom: „Quaestio duplex de duobus Ulricis marchionibus Istriae qui saeculo XI. et XII. extitere explicata.“

² Glej Pertz M. Germ. sec. V., pag. 162 et seq.

³ Ann. Saxo pri Eccardu corp. hist. med. aevi I., pag. 493 et seq.

⁴ Vrli Ankershofen piše: „Markgraf Udalrich verwaltete auch die Mark Krain, und war ohne Zweifel der Oudalricus „marchio Carentinorum“, von welchem uns Lambert von Hersfeld zum Jahre 1062 erzählt, dass er die Braut des Markgrafen Wilhelm von Thüringen geehlicht habe, und ein Verwandter des gedachten Markgrafen gewesen sei.“ Tudi kranjski zgodovinar Dimitz je istega prepričanja. (Gesch. Krains I., 149—150.)

napravit in breškega grofa Udalrika z isterskim markgrofom ednakega imena identifikoval, ne premislivši ali pa ne znajoč, da Annalista Saxo isterskega Udalrika imenuje „marchio Carentinorum“, med tem ko se preganjalec salzburskega škofa Udalrik od vseh istodobnih pisateljev prosto imenuje „comes“, in le njegov brat Starchand ima naslov „marchio de Soune“.

Tudi če se na čas dogodbe gleda, ne moreta biti „comes Udalricus“ in „marchio Udalricus“ ednoista oseba. Isterski markgrof Udalrik je umrl leta 1070. Koroški „comes Udalricus“ je pa še živel l. 1095., ker ono leto je ujel škofa Thiemona, in leta 1103. je še za pričo podpisan. A opovrglo se mi bode, to je markgrof Ulrik I., in ta je imel dva sina: Poppa in Ulrika II. Poppo pa ima priimek Starchand, torej je brat koroškega grofa Ulrika. Že rajni prof. Tangl je dokazal, da v onej dobi sestava imen (Starchand-Poppo) ni bila navadna, in da se v listinah nobeden „Starchand-Poppo“, temveč enkrat en Starchand, in enkrat en Poppo nahajata,¹ Starchand kot brat grofa breškega Ulrika, in Poppo kot sin markgrofa isterskega Ulrika I. Poppo II. se je rodil okoli leta 1065., umrl je leta 1112. Leta 1093. ga najdemo kot zeta grofa Engelberta I. sponheimskega in kot pričo v ednej listini višjega škofa Thiemona za samostan šentpavlovski, kteremu je sam kot „Histriensis Marchio“ „unum curtile cum hortis“ znotraj oglejskega zazidja daroval. On je torej bil svak grofa Bernharda, ki je preganjalce Thiemonove uničil, in je torej verjetnejše, da je bil guelfovec in stal na strani škofovej ter ni bil njegov preganjalec. On je imel tri sine in nobena listina nam ne pove, da bi bili njegovi sini ob premoženje prišli ali preganjanje trpeli zaradi tega, ker se je s škofom Thiemonom hudo ravnalo.¹ Že bistrourni Wendrinsky je

¹ Tangl: Ueber den angeblichen Markgrafen Poppo-Starchand von Soune, Mittheil. des hist. Vereines für Steierm., IV. Heft, pag. 91—159, 1853. Na to temeljito razpravo napotujemo vsakega, ki se hoče prepričati, da nista Ulrik marchio Carentinorum in Ulrik brat Starchandov in Werigandov ednoista oseba, in da sta oba iz dveh celó različnih, v nikakoršnej sorodnosti stoječih rodbin.

¹ Markgrof Poppova sina Sieghart in Ulrik III. sta darovala posestvo cerkve sv. Martina, ktero so ustanovili njuni predniki in ki je vsled dedovnega prava bila njihova lastnina, kloštru sv. Pavla. Pozneje je zamenjal grof Sieghart to cerkvo z vsem, kar jej je slišalo, z dvorom Glazindorf, ki je bila lastnina grofa Bernharda (Codex trad. 12).

to zmotnjavo dobro posvetil in piše o tej zadevi: „Wir haben also in der That in derselben Zeit einen Markgrafen von Istrien und einen Markgrafen von Soune, die beide Markgrafen in Kärnthen¹ waren, daher es keineswegs notwendig ist, beide in eine Person zusammenzuziehen. Als die, welche den Erzbischof Thiemo gefangen nahmen, erscheinen 1095 ein Markgraf Starchand und seine Brüder Ulrich und Werigand; im Jahre 1133 werden in zwei Urkunden des Herzogs Heinrich von Kärnthen als Zeugen genannt: „Starchand marchio de Soune et frater eius Udalricus“; es ist also vollkommen unstatthaft, diese beiden neben einander lebenden Familien als eine einzige zu betrachten, oder wenn wir schon die Thüringer oder welchen Stammes sie immer seien, als Markgrafen von Istrien (oder Grafen in Krain) anerkennen, so können wir den bei der Gefangennahme des Erzbischofs Thiemo beteiligten Werigand doch nur als Mitglied der Markgrafenfamilie von Soune² betrachten, daher als völlig verschieden von jenen.“³ Torej pade tudi teorija, da je Werand de Graz bil sorodnik grofov weimarskih (thürinških), ker v rodbini istrijskih Weimarcev ni bilo nobenega člana, ki bi se klical Werigand; Ulrik I. je imel samo dva sina Poppa in Ulrika II.; Poppo sicer tri, ali tudi med temi ni nobenega sina z imenom Werand. Njegov brat Ulrik pa je brez otrok umrl. Grofa Wilhelma brat pa se je velel Otto. Tudi se ne da zapopasti, kako bi tuje pleme Thürinžanov prišlo do velikih posestev na Koroškem, tem manje, ker je v Istriji svojo drugo domovino našlo. Werand de Graz torej ne spada ne v rodbino breških, ne

¹ Tukaj se je sicer previdni Wendrinsky malo zmotil. Markgrof „de Soune“ je samo živel na Koroškem, a ni imel markgrofovske oblasti čez Korotance, temveč čez grofe: „marchiae de Soune“. Ti „Carentani“ Annalista Saxona pa so bili iztočno-južni Kranjci a ne Korošci malo pozneje se sam sčajma; in ima „marchionem Carentinorum“ za gospodarja na Kranjskem.

² Kakor na mnogo drugih mestih je tudi tukaj Muchar zelo zablodil. On piše (Gesch. der Steierm. II. Th., 139): „Von Windischgratz wissen wir, dass zu Ende des eilften Jahrhunderts Graf Werigand von Weimar (!) und Orlamünde, der letzte Enkel des Markgrafen an der Sann (!) oder in der untern Steiermark, aus diesem Stamme hier seine Hauptpfalz (!) gehabt habe.“ Weimari niso nikdar bili markgrofi na Štajerskem temveč v Istriji, in Werand de Graz ni bil nikakov comes palatinus ali pfalzgrof, marveč prost slobodnjak.

³ Glej Wendrinsky v „Blätter des Vereines f. Landeskunde in Niederöst.“ Nr. 1, 2, 3, pag. 76—77.

v rodbino weimarskih grofov, marveč on je samostalen dynast rodbine, ki se je po njem začela pisati s prvega: de Graz, pozneje: de Windischgraz. — Tretjo zmotnjava v genealogiji Windischgrazov je napravil prof. Karlmann Tangl. On ne dá veljati, da bi Werian de Graz, kateri se leta 1091. in 1093. imenuje v codex. trad. s. Pauli, bil praded današnje kneževske rodbine Windischgraezov, marveč trdi, da te rodbine početnik je še le Henricus de Graz, ki je bil leta 1238. Vicedominus vojvoda meranskega, in da je oni Werian de Graz izhajal iz rodbine grofov de Plaien, ki si je pozneje dal priimek: Werian de Graz. To je tudi neverjetno, ker ni uzroka nobenega, zakaj bi Werian de Graz zamenjal pozneje svoje ime „de Graz“ z onim „de Plaien“. Ime comes Werigand de Plaien se v listinah najpoprej nahaja leta 1108. Werian de Graz bi torej bil 15 let pozneje izpremenil svoje ime „de Graz“,¹ ali pa postal „comes“, ker te časti še leta 1091. nima. Kdo bi mu dal to čast in za kakšne zasluge? Kako bi bili njegovi potomci to čast izgubili, kateri so se prosto pisali: de Graz, pozneje dobili čast vitezov (milites) in še le leta 1551. čast freiherrrov.

O početku grofovske rodbine „de Plaien“ je J. Wendrinsky obširno razpravo napisal. Po njegovih preiskavanjih je praded te rodbine: Egilolf, ki je imel velika posestva v Chiemgavu pri Lambachu (754). Njegov sin je bil Wilhelm, ki je živel okoli l. 780. in zapustil dva sina: Wilhelma in Engelskalka, ki sta bila markgrofa v Ostmarki. Iz te rodbine je bil Wilhelm, l. 893. ob glavo dejan, dalje Wilhelm II. Graf von Friesach, ki je leta 980. dobil v savinjskeji pokrajini velika posestva, potem Livtold, po Wendrinskem praded grofov sedliških (Zeltschach), heinburških in pfannberških. Dalje izhaja iz te plemenite rodbine Wilhelm III. „comes de Soune“,¹ soprog blažene Hemme, ustanoviteljice Krške († 1045), in „comes Askuin advocatus ecclesiae Gurcensis“ (1042). Wilhelma III. sina: Wilhelm in Hartwig sta bila okoli leta 1035. ubita, Askuinov sin pa je bil Starchand I., leta 1072. „marchio de Soune“ in „advocatus ecclesiae Gurcensis“. Starchand I. je imel tri sine: Starchanda II., l. 1103. „marchio de Soune“, Ulrika, ki se imenuje najpreje v listinah leta 1095. in 1130. in je bil „advocatus

¹ Wendrinsky l. c. Nr. 4, 5, 6, pag. 221—240.

haereditarius ecclesiae Gurcensis“, in Weriganda. Ti trije bratje so bili preganjalci salzburškega višjega škofa Thiemona, in tega Weriganda postavlja Wendrinsky za prvega početnika:¹ „comitum de Plaien“; torej je Weriaand de Graz zopet različna oseba od tega Weriganda, ker smo se prepričali, da Weriaand de Graz ne spada v rodbino grofov breških. Tanglovo trdenje, da sta Weriaand de Graz in comes Werigand de Plaien ednoista oseba, torej tudi ne more obveljati.

Ako je „comes Werigand de Plaien“ ednoista oseba z grofom breškim Werigandom preganjalcem salzburškega škofa ter ni izgubil zaradi tega hudodelstva naslova „comes“ in ga tudi ni izgubiti mogel, ker je stal „a partium Caesaris“, in ako ga ni izgubil brat Werigand, tudi ne brata Ulrik in Starchand „marchio de Soune“, in torej ni Gebhard de Souneck, praded žunjeških svobodnjakov, poznejših grofov celjskih, tudi ne iz rodbine teh breških grofov, temveč samostalen dynast, ker se je kakor Weriaand de Graz prosto podpisoval: Gebhard de Souneck. Tako bi tudi Fröhlichova genealogija celjskih grofov ne bila resnična.²

Jaz sem gore navel Wendrinskega genealogijo grofov de Plaien, da laže poderem Tanglovo trdenje, po katerem je Weriaand de Graz bil ednoisti z grofom Werigandom de Plaien; ali jaz ne priglasujem Wendrinskega teoriji, ker ime grofov Plaien (Archiv für österr. Gesch. VI., 294) je starejše nego iz leta 1108. Comes Werigand de Plaien je umrl okoli leta 1139. Grofe von Playen pa že nahajamo leta 955. Oni so salzburškega škofa Herolda po našuntanji vojvode koroškega na škofovem gradu Mühldorf ujeli in mu oči izkopali (Ankershofen, Gesch. von Kärnth. II., 307). Siegfried von Playen je bil oglejski patrijarh od leta 1068. do 1077., in eden grof von Playen je bil leta 1073. „advocatus ecclesiae aquilij.“ (Czörnig, Görz, pag. 604.) Vsa ta fakta kažejo na višjo starost te rodbine, nego na leto 1108., in ime grofov de Playen je tudi starejše in ne izhaja kje od Weriganda grofa breškega, in zato se sme z vso pravico trditi, da niti grof Werigand brat Starchandov, niti Weriaand de Graz ne spadata v rodbino grofov Playen.

¹ Wendrinsky l. c. Nr. 4, 5, 6, pag. 221—240.

² Wendrinskega pisava: „Gebhardus de Soune“ je kriva. Gebhard de Souneck se privikrat javlja l. 1173.

Rajni kanonik višehradski Gebhard, ki je spisal proti Tanglu obširno obrambo za trdenje, da zdaj poknežena rodbina Windischgraetzov izhaja iz plemenite hiše Weimar-Thüringen,¹ in kateri se je trudil dokazati, da so Windischgraetzi bili sorodniki štajerskih vojvod iz kolena Trangavcev, in da so plemiči nemškega Gradca tudi bili njihove žlahte, opiral se je na diplom cesarja Ferdinanda I., ki je Windischgraetze leta 1551. v čast „Freiherrov“ povzdignol, v katerem diplomu cesar izreka, da so mu bila predložena verjetna pisma, ktera je vsa zvesto prebral in se prepričal, „dass dieses uralt geschlecht nicht nur vor Zeitten die Stadt und Landschaft Windischgraetz als eine freie Herrschaft aigenthümlich besessen, sondern sogar von den Marggraven Ullreich von Kärnden aus dem geschlecht der Graven zu Wimoar den ursprung ziehe, dessen jüngster Son Weriaud von der Herrschaft Windischgraetz sich der erst einen Herrn oder Graven genennet hat“ — to so lastne besede cesarjeve v diplomu.

Vse bi bilo lepo, ko bi se dalo dokazati, da je cesar Ferdinand bil enako dober kritičen zgodovinoslovec, kakor je bil dober in priden vladar.

Mi se bomo pozneje prepričali, da je takrat, ko je živel prvi znani praded Windischgraetzov: „Weriaud de Graz“, bilo več posestnikov v tej „Landschaft“ in da tudi fara (plebs) slovenjegraška ni bila njegova lastnina.

Kar se tiče cesarjevih besed, da rodbina Windischgraetzov „von den Marggraven Ullreich von Kaernden aus dem geschlecht der Graven zu Wimoar den ursprung ziehe“, dokazal sem že gore, da „Ulricus marchio Carentinorum“ ni imel sina ne brata z imenom Weriaud. Zgodovinoslovec Koroške, pridni Fröhlich, ki se je v svojej „Archontologiji Carinth.“ poganjal za Weriganda, da je bil sin isterskega markgrofa Ulrika, začel je pozneje sam dvomiti o tem, in piše v svojej „Genealog. Souneck“ (pag. 17): „Udalrici Marchionis

¹ Ker so nekritični genealogi Gebharda de Souneck izvajali iz kolena „Starchandi marchionis de Soune“, in Aquilin. Jul. Caesar, Winklern., Muchar in vsi novejši spisovalci štajerske zgodovine celjskim grofom dajajo pokolenje iz rodbine grofovske de Weimar, ker so breškega grofa Ulrika, brata markgrofa Starchanda, imeli za ednoistega z markgrofom isterskim Ulrikom II., je tako tudi kanonik Gebhard rodbino Windischgraetzov spravil v žlahto celjskih grofov! (Glej: Mitth. d. hist. Ver. f. Steierm., IX. Heft.)

filios quatuor invenio, vel certe tres: ac diserte quidem ut filios hujus Udalrici, duos tantum: Popponem et Udalricum II., Werigandum vero ut fratrem Udalrici, sed non absque dubio.¹

Kdo je Windischgraetzom, ko so pri cesarji Ferdinandu prošnjo vložili za povzdignjenje v baronstvo, genealogijo sestavil, ne morem zvedeti. Iz one dobe sta mi le dva znamenita starinoslovca znana: Aventinus in Lazius. Bržkone je bil poklican kak učen menih. Pri Windischgraeškeji rodbini se je gotovo ohranila tradicija, ali imeli so še kake zapiske, da se je njihov prvi znani praded velel Weriand. Zdaj je začel po tem imenu „Weriand“ v starih kronikah genealogijo iskati, kdo in kaj je bil ta Weriand. V svojej samostanskej bibliotheki je utegnil najti zgodovino o mučeništvu višjega škofa salzburškega in Weriganda najti kot preganjalca škofovega, in brata markgrofa Starchanda in grofa Ulrika. V drugej kakšnej kroniki je našel, da se Ulricus imenuje „marchio Carentinorum“, tega je imel za brata Werigandovega, in koleno je bilo odkrito. Ker pa je našel, da Werigandus comes nima priimka „de Graz“, pomaga si s tem, da v genealogičnej svojej razpravi napiše, da si je še le Werigand prvi ta priimek pridejal. Codex trad. s. Pauli ni mu bil znan, ker še takrat ni bil objavljen. Ti „Udalrici“ so mnogo preiskovalcev stare zgodovine zmotili; isti Fröhlich cinca in ne ve, kam bi enega ali drugega dejal, pišoč: „Udalrici duo vel tres, deinceps hae aetate Istriae Marchiae comites, an non iidem sint cum duobus Udalricis Carinthiae marchione uno, altero comite filio Popponis priore Udalrico et Wilhelmi de Wimmar nepote, decidere

¹ Fröhlich je zapeljal izraz: „Marchio Carentinorum“. Umno razjasnuje Tangl zmoto Fröhlichovo pišoč: „Man ersieht hieraus klar, dass Fröhlich durch den Ausdruck „Marchio Carentinorum“ befangen war, welchen er nicht in seiner weiteren Bedeutung aufzufassen vermochte. Denn in dieser weiteren Bedeutung konnte der Marchio in orientalibus Carinthiae partibus (an der Mur) der Marchio de Soune (an der Sann und Save), der Marchio Carniolae, der Marchio Istriae, sowie der Marchio Forojuliensis oder Tervisensis oder Veronensis mit gleichem Rechte ein Marchio Carinthiae oder Carentinorum genannt werden, weil alle die genannten Marken zu Kärnthen gehörten. Aber Fröhlich vermochte sich nicht zu dieser weiteren Bedeutung zu erheben, unter welche er auch den Udalricus Marchio (Istriae) vom Jahre 1067 hätte subsummiren können, sondern sah vielmehr in dem Ausdrücke „Marchio Carentinorum“ einen Gegensatz zum Marchio Istriae, und verstand unter jenem den Marchio de Soune, und dieser Irrthum verleitete ihn zu einem Verfahren, welches wir trotz aller Pietät nur als unstatthaft bezeichnen können“ Tangl, l. c. pag. 94.

certe non ausim, et si tempora congrue videantur. Attamen mallem alios Udalricos Istrianos ab Udalrico Marchione Carinthiae¹ constituere.“ (Archontolog. Carinth. pag. 55, pars post.) Vse zmedeno, vse nejasno. Dognano je, da sta le Ulrik I. in Ulrik II. bila markgrofa Istrije, samo da Annal. Saxo Ulrika I. imenuje „Marchio Carentinorum“, zakaj, bilo je že preje povedano,² tretji Ulrik, brat „marchionis de Soune“ ni bil marchio Istriae, temveč „comes frisacensis“, potomec grofa Wilhelma, soproga sv. Hemme. V tem rodoslovju se z Wendrinskim popolnoma strinjam, dasiravno mu ne priglasujem, da iz te rodbine izhajajo „comites de Plaien“. Gore smo slišali, da cesar Ferdinand v diplomu reče, da koroškega markgrofa Ulrika najmlajši sin Werian d „von der Herrschaft Windischgraz sich der Erst einen Herr oder Graven genennet hat“; to priča, da niti svetli cesar, niti genealog Windischgraetzov nista poznala starejše uprave rimsko-nemške države. Grof (grafio, comes, praeses) je bil po frankovskem pravu poveljnik v boji. Vojskin oddel, ktere ga je vodil, velel se je grofijstvo. Grofijstvo pa je tudi bilo političen in topičen pomen in označevalo toliko kot župa (Gau) in grof je bil predstojnik župe. Kralj ga je znal, kakor se mu je ljubilo, postaviti in odstaviti, bil je sluga kraljev ali vojvodov. Dohodke je dobavljal ex titulo juris publico, moral je davke, mitnino in kazenski denar za kralja pobirati in v pravih eksekucijah proti osebi in premoženju izvrševati. Bil je zastopnik kraljev v vojni in sodnji, poklicaval je fevdne in svobodne može grofijske v vojaško službo in je pod poveljem kraljevim nje v vojsko vodil.³ Takrat ko je Werian de Graz živel, vladalo je frankovsko pravo, torej si ni mogel Werian sam priimka „eines Graven“ pridejati, ker to čast so podeljevali kralji in vojvode. Poglejmo si malo politične razmere one dobe, iz ktere nam je Werian de Graz znan (1091).

¹ Fröhlich bi moral pisati: „marchione Carentinorum“, ker z naslovom „marchio Carinthiae“ se nobeden Ulrik ne najde.

² Cesar Otto I. je Istrijo združil s Koroško, vojvode koroški so vsakokrat deželo istrijansko dali z naslovom „marchio, Markgraf“ svojim drugorojenim vojvodičem v fevd, zato so te vojvodiče imenovali: „marchiones Carentanorum“. Leta 1060. ali 1062. je cesar Henrik IV. postavil thürinskega grofa Ulrika I. za markgrofa v Istriji, ker so v koroškem vojvodstvu nastale vsakojake homatije in ni bilo stanovite vladajoče vojvodske dynastije. Obširnejše o tem v drugem razdelu.

³ Sohm, altdeutsche Reichs- und Gerichtsverfassung I, 266.

Rimsko-nemško državo, čije del je vojvodstvo koroško bilo, vladal je takrat kralj Henrik IV., on je imel prepir s papežem Gregorjem VII. zaradi investiture. Ker se ni udal papeževim zahtevam, ga je papež na cerkvenem zboru v Rimu (meseca sušca 1075) izobčil. Izobčenje je storilo, da mu je več južno-nemških knezov in vojvod, med temi tudi Berthold, vojvoda koroški, pokorščino odreklo. Ali kralj Henrik si je znal med duhovskimi knezi pridobiti zaveznikov, med drugimi tudi patrijarha Siegharta oglejskega (vladal od 1068—1077) iz rodbine grofov plaienskih, kateremu je podelil markgrofijo kranjsko in Istrijo.¹ Nastale so politične stranke na Avstrijskem, Štajerskem, Bavarskem in Koroškem med duhovniki in posvetnimi knezi. V koroškem vojvodstvu ste takrat bili dve mogočni plemiški dynastiji, ona breških grofov, in ona grofov sponheim-lavantskih. Breški plemiči: comites Ulricus, Werigandus in njun brat, Starchand marchio de Soune, so bili cesarjevci, sponheim-lavantski grofi, med njimi najsilnejši Bernhard, pa papeževci. Grof Bernhard je po poročilih životopisca Thie-monovega breške grofovske brate „funditus contrivit et ad nihilum redegit.“ Ako bi torej bil Weriaand de Graz ednoisti z Werigandom, bratom breških grofov, našli bi ga v revnih, ne pa v sijajnih razmerah. Bernhard je prej te grofe iz vseh njihovih posestev pregnal, savinjski marchionat je dobil Peligrin Graf von Hohenwarth, in po njem njegov sin Günther. Slovenje-graško okrožje ni bilo takrat samostalno grofijstvo ali komitat, temveč je spadalo ali pod: „comitatus Junotal“, ali pa pod savinjski komitat, Weriaand de Graz ni si torej mogel pridejati naslova: „eines Grafen von Windischgraetz“. Kolikor sem jaz mogel premagati dotične izvirnike, sem se prepričal, da breški grofi takrat že niso imeli v današnjem južnem Štajerji veliko posestev več, temveč le v gorenjem in zapadnem Koroškem v okolici breškej. Naslov grofa Starchanda: „marchio de Soune“ je bil samo dedoven, časten, nosil ga je prvo-

¹ Isterski markgrof Udalrik I. je umrl 6. sušca 1070, leta 1077. je gorenji del Istrije upravljal Henrik eppensteinski, isterski komitat pa patrijarh Sieghart, 1093 nahajamo kot markgrofa isterskega Udalrikovega sina: Poppa, in za Poppom njegovega brata Ulrika II. (glej Hormayer, Archiv für Deutschl. II., pag. 241). Udalrik je umrl brez otrok, in zdaj je dobil markgrofijstvo istersko Engelbert II. Sponnheimovec, svak markgrofa Poppa. Za breškega Ulrika torej ni prostora za to dostojanstvo v onej dobi.

rojenec grofovske familije, ker je eden njihovih predhodnikov grof Wilhelm¹ bil v tej krajini marchio. Tudi Pelegrin in Günther von Hohenwarth nista imela v savinjskeji krajini imenj, Günther je po uničenji grofa Starchanda samo upravljal ta marchionat „*loco Ottocari parvuli (V.) marchionis Styriae*“, kakor Aquilin Jul. Caesar dobro opazi, ker leta 1140. že Traungavce nahajamo v posestvu te krajine. Tega Güntherja admontske listine imenujejo tudi: „*marchio de Cilly*“, ker je Celje že bilo takrat najimenitnejši kraj savinjske doline. On je z admontskim opatom Wolfoldom hudo ravnal, bil zaradi tega od salzburškega škofa Konrada izobčen, in da bi zopet bil sprejet v krščansko občestvo, je za pokoro svojega hudodelstva poklonil admontskemu samostanu grad Sv. Martin pri nemškem Gradcu, kterege še samostan zdaj ima, in si izvolil tudi tam svoje počivališče (1165).

Tega Güntherja je Winklern in za njim Muchar dal iz rodbine grofov z *Andechs*a izhajati, kar pa ni res, v tej rodbini ne najdeš nobenega člana z imenom: Günther (glej kritično: *Gesch. der Grafen von Andechs von Freiherrn von Oefele*, Innsbruck 1877). V onej dobi nahajamo več plemičev z imenom Werigand in Weriland. Jeli imeni Werigand in Weriland ednoisto označujete, to razsodbo prepuščam germanistom.

Leta 1096., torej ob istem času z Werilandom de Graz, se imenuje nekov Werigand, čijega žena Bertha in sin Ruther sta cerkvi v Osevah² (Ossiach) darovala: „*duodecim massaricias*“ v kraji Winkilar,³ torej je ta plemič živel v gorenjej Koroški blizu Osev, in ni v nikakšnej zvezi z Werilandom de Graz.

¹ Wilhelm II. je imel za soprogo Hemmo, nečakinjo kralja Henrika II., in je dobil za doto leta 1016. posestva ob Sotli, Voglanji in Savinji. Ta je imel sina Wilhelma III. soproga blažene Hemme († 1045) in Liutolda, ki se omenja leta 1025. Liutoldov sin je bil Askuin leta 1042. grof in vogt v Krki (Gurk na gorenjem Koroškem), Askuinov sin Starchand I. (1072) je zdaj dobil čast: „*marchio de Soune*“, ker sta sina grofa Wilhelma III. bila ubita. Starchanda I. sini pa so bili Starchand II., leta 1103. „*marchio de Soune*“, Ulrik in Werigand.

² Najstarejša pisava tega imena je v listinah: Osewach.

³ *Annales Ossacienses* v VII. zvezku *Arch. für Kunde österr. Geschquell.* stran 209.

Drugi comes Weriandus se najde kot priča v pismu iz leta 1124., po katerem krški škof Hiltibold upelja redovnike sv. Avgušтина¹ v mestu Krškem (Gurk, v severnem Koroškem). Ker so se priče iz one cerkvene provincije jemale, v kateri je cerkev stala, je ta comes Weriandus tudi moral v salzburške, a ne v oglejske škofiji stanovati, in ker med pričami v tem pismu nahajamo istega vojvodo koroškega Engelberta in njegova sina Volrika in Engelberta, ter je dalje še kot priča podpisan: comes Bernhardus,² comes Popo de Hewenburch, utegnil je ta comes Weriand na vojvodovem dvoru ali pri cerkvi kakšno visoko službo opravljati.

Ker spisovatelj Cod. trad. s. Pauli Weriandu de Graz ni dal naslova: „comes“, ni ta comes Weriandus ednoisti z Weriandom de Graz. Ker je ta comes Weriand (nekteri prepisi imajo: Werigand) koj kot priča po vojvodi Engelbertu podpisan, je imel veliko cerkveno čast advokata, in je torej isti Werigand, brat markgrofa Starchanda in grofa Ulrika, ki so salzburškega škofa Thiemona ujeli. Pri tej rodbini je cerkvena vogtija bila dedovna, kar spoznamo iz pisma cesarja Lotharja ddo. 18. oktob. 1130, po katerem „ob frequentem prefati episcopi (Hilteboldi) super negligentia et insolentia advocati comitis Werigandi“ se grof Werigand sodniško odstavi od cerkvene advokacije.³ Škof Roman sam to advokacijo imenuje: „haereditaria“, in iz tega se vidi, da ta Werigand izhaja od grofa Askuina, kateri je bil 1042 vogt krške cerkve, in je bil sorodnik blažene grofice Hemme, ustanoviteljice krške cerkve, ktera mu je dedovno vogtijo čez kloster izročila.⁵ (Glej rodno kazalo I.)

Iz tega grofa: „Comes Weriand“, ki se v drugih pismih imenuje „comes Werigand“, hotel je kanonik Gebhard stara grofovsko čast Werianda de Graz dokazati, a tudi ta dokaz ne more obveljati, ker Weriand de Graz ni v nobeni rodbini-

¹ Eichorn Beiträge, II. pag. 116.

² Ta comes Bernhardus je bil najmlajši brat markgrofa Starchanda, grofov Ulrika in Weriganda, kar se vidi iz listine (Mogunt. 1184), po kateri cesar Friderik vzame v obrambo posestva admontskega samostana, med temi: „praedium Radelach, quod fuit comitum Bernhardi et Werigandi“ (Zahn, l. c. pag. 595).

³ Hormayer, Archiv für Gesch. 1820 pag. 342.

⁴ Hormayer, l. c. 1822, pag. 110

⁵ Original te listine je hranjen v krškem arhivu, ponatisnena se najde pri Ankershofenu, Gesch. Kärnth. II., B. Reg. Nr. 48, pag. 93

skeji zvezi z ono staroplemenito rodbino, iz ktere izhaja ded grofov Weriganda, Ulrika in markgrofa Starchanda: grof Askuin.¹

Markgrof Starchand in njegov brat Werigand sta okoli leta 1141. umrla,² to spoznamo iz edne listine: Friesach 1141, v kateri škof salzburški Konrad nazvestuje: „dimissam nobis ab antecessoribus nostris controversiam diu ruminavimus et ex hoc in hoc inclinavimus. Marchio enim Starchant et frater ejus Werigant, et subsequens hujus filia Hemma nomine cum marito suo comite Wolfrado diutine nos pulsaverunt, praediumque Cest . . . suum esse dixerunt. Defuncto itaque prefato marchione et fratre“ — odpovedala se je Hemma temu dvoru, in škof jej je dal „100 mansus“ okoli Semmeringa in Hartberga.³ O grofu Ulriku, drugem bratu Starchanda II., nič ne vemo druga, nego da se je udeležil ujetja škofa Thiemona, in da se v letu 1103. kot priča najde zraven svojega brata.

Znan je še iz one dobe četrti Werigand, in sicer iz pisma ddo. 10. oktobra 1139, v katerem višji škof salzburški Konrad daritve, ktere so se storile admontskemu samostanu, potrdi naimer: „praedium illud apud Jeringen inferius, quod nobis Rudolfus de Wittensveld (to je prava pisava, ne Wittenswald ali Witterswald) frater Weriandi tradiderat“ (Zahn, l. c. pag. 230). Ta Wittensveld pa se nima kje na Nemškem ali Koroškem iskati, temveč med Spielfeldom in Cmurekom, kjer pozneje nahajamo imenitno grajščino: Weitens-Weitersfeld⁴ kake male tri ure od Jarenine. Pod dominium

¹ Ako bi ta „comes Weriand“ bil ednoisti z Weriandom de Graz, bil bi se s svojim priimkom podpisal. Tudi kraj, kjer se vse to godi, ne govori zato, da bi bil ta comes Weriand stanoval v Slovenjem gradu.

² Ker se Werigand priča v listini od leta 1124. samo prosto podpiše kot „comes Werigand“ in ne kot „comes Werigand de Playen“, je comes Werigand de Playen znan iz listine 1108 čisto drug grof, torej ne iz rodbine grofov breških in ne ednoisti z Weriandom de Graz. Tudi comes Werigand de Playen je preje umrl (1139), nego comes Werigand brat Starchandov.

³ Glej Archiv f. Kunde österr. Geschqu., 13. B., pag. 391.

⁴ To nekdanje veliko grajščino je dal s pismom v soboto po Franciškovem leta 1479 cesar Friderik Ivanu (Hansen) in Jurju (Jörgen), bratom in sinom despota srbskega Štefana v oskrbljenje (pflegweise). (Schmutz, topog. Lex. IV., 334.) Kako sta ta srbska despotoviča do te službe prišla, naj preiščejo srbski zgodovinarji. Gore omenjeni „praedium Cest“ — „Felicetti išče v današnjem Podčetrtku, Tangl pri vasi Cesta blizu rogaške Slatine. V Hormayerjevem Archiv für Gesch. 1821, str. 239 se najde: „Praedium Cest istis terminis signatum

te grajščine so spadale še v novejših časih vasi, ki so v jareniške okolici, kakor: Gačnik, Pačji vrh, Rečica, Vlekušek, Volgindol, a dolenje jareniško grajščino še poseduje dandanašnji samostan admontski. Ker Werian de Graz ni osevski, ne breški, ne vittensveldski plemič, moral je biti samostalen slovenjegraški dynast, in to bomo pretresovali v drugem razdelu.

II.

Da je slovenje-graška dolina že imela za Rimljanov svoje prebivalce, pričujejo v njej najdeni rimski spomeniki. Te prebivalce jaz imam za Praslovene. V svojih različnih staro-zgodovinskih spisih sem marsikteri važen dokaz za resničnost svojega trdenja na svetlo spravil, najnovejši preiskovalci pridejo do enakih rezultatov. Jaz omenjam samo Georga Rosena¹ in Gustava Cunota. Sicer so pozneje tudi Kelti v pokrajine starega Norika in Panonije prihruli, a vseh prvih prebivalcev niso mogli pokončati.²

Wibestein et fonte marmoreo lapide signato usque ad crepidinem montis.“ Wibestein je prevod slov. Babni kamen v šmarskem okraji in vreec z marmornim kamenom današnja rogaška Slatina, torej res v onej okolici. Ime vinogradov: Škofija opominja na nekdanje posestvo salzburških škofov.

¹ Georg Rosen piše v časopisu „Deutsche Revue“, 2. Jahrg., Heft 9, str. 314 in 345: „Ortsbenennungen, die ein entschieden slavisches Gepräge haben, lassen mit Sicherheit auf eine slavische Autochtonenbevölkerung (v Panoniji) schliessen, von der das alte Volk der Veneter nur einen vorgeschobenen Zweig bildete.“

² Gustav Cuno piše o tem slučaju: „In den Ostalpen können die Kelten jedenfalls nur als Eroberer gedacht werden. Wie sollte nun bei der grossen Entfernung vom Mutterlande und bei den Schwierigkeiten, welche die Bodenverhältnisse hier dem fremden Eindringling bereiten, die Masse der Eroberer gross genug gewesen sein, um die alten Bewohner ganz zu verdrängen?“ (Vorgeschichte Roms I., pag. 194. Dalje piše Cuno: „Dass im Norikum auch nicht keltische Stämme sassen, ist an sich schon wahrscheinlich“, in zopet: „die oben angeführten Namen (pelso = pleso itd.) unterstützen die bereits aus allgemeinen geographischen und historischen Gründen berechtigte Annahme, dass die Masse der Bevölkerung in Panonien slavisch war.“ V tem Cunotu priglasujem, a ne njegovemu trdenju, da so Skythi in Daki bili Slovani. Resnično je, kar piše Rosen v omenjenem časopisu: „Dass die Slawen, wie die Griechen, Römer und Germanen zu den europäischen Urvölkern gehören, wird nirgends mehr bestritten, wengleich sie viel später als ihre Nachbarn zu historischen Nationen wurden, so beruht dies hauptsächlich auf dem Umstande,

V petem stoletji so Panonijo in Norik novi in od iztoka prišedši Slovenci obljudovali. Kar Rosen o Hrvatih piše, velja tudi o korotanskih Slovencih: „es waren wenig zahlreiche aber kräftig organisierte Kriegerstämme, welche der von ihnen vorgefundenen nach Vernichtung der Avaren frei gewordenen slavischen Landesbevölkerung kriegerische Einrichtungen, einen Adel und eine Volksbenennung gaben, dann aber sich sofort mit ihnen assimilierten und in ihnen aufgingen.“

Da imamo v nekdanjej Karantaniji dvojne Slovane iskati, nam že pričujejo friesinski spomeniki, v katerih se, kakor je že veleučeni prof. Jagič spoznal, nahajajo trije jezikovski življi. Tako imenovano slovansko koroško vojvodstvo pod Samom, Borutom, Hotimatom in Karastom, je to novo slovansko pleme ustanovilo, to je našlo v Karantaniji že starejše pokrščeno slovensko ljudstvo, in ta okoliščina nam razjasnuje, zakaj se je ravno plemstvo tako močno branilo krščanske vere.¹ To plemstvo je bilo iz novih naseljencev. Ukaz Karola Velikega na salzburškega škofa Arna leta 798. sam takih razmer omenja: *pergere in partes Slavorum et providere omnem illam regionem et ecclesiasticum officium more episcoporum colere populosque in fide et christianitate praedicando confortare.*

dass sie bei ihrer Vorliebe für die friedlichen Beschäftigungen des Ackerbaues und der Viehzucht in einer lediglich gemeindemässigen Socialentwicklung ihre Befriedigung fanden, und eben deshalb vielfach unter die Botmässigkeit anderer Nationen geriethen, deren Name ihr Dasein für die Geographie des Alterthums barg.“

¹ Iz životopisa sv. Severina, ki je umrl leta 482., zvemo, da je tiburnski škof Paulinus imel že dobro ustrojeno dioeceso. (Eugypp., Vita s. Severini, sectio XXV.) Leta 534. je mesto Tiburnijo vzel Gothom frankovski kralj Theodobert in v njem postavil frankovskega škofa. Leta 597. sta bila tiburnski škof Leonianus in celjski škof Joannes na synodi v mestu Gradus blizu Ogleja. Ti cerkveni pastirji so torej imeli svoje ovce, a ker so takrat ne samo mesta, trgi in gradovi imeli svoje stanovnike, marveč tudi dežela, torej je krščanstvo bilo po vsej škofiji razširjeno. Prebivalci po deželi pa niso bili Rimci temveč domačini, in ker ni v slovenskem jeziku nobene besede iz keltsčine najti in se tudi ne dá dokazati, da bi Slovenci, ktere že nahajamo 610 kot zmagovalce, vse Kelte bili uničili, moramo priznati, da oni kristjani na deželi, črez ktere je pastiroval tiburnski škof, so bili Slovenci, in sicer že kristjani, in le novo naselivši se Slovani, ki so prišli od iztoka sem, so bili še pogani. Leta 592. so se že Bavarci in Slovenci prijeli. (Paul Diacon. IV., 10.)

Ker je prosto ljudstvo preje postalo krščansko nego plemstvo, je plemstvo služavkinje, ktere je jemalo iz prostega ljudstva, imenovalo kršence.

Prof. dr. Tangl¹ sam pri teh vrsticah opazi: Letzterer Ausdruck beweist, dass damals schon bei weiten der grösste Theil der Slawen musste bekehrt gewesen sein, da Arno aufgefordert wird, sie nur im Christentume zu bestärken.

Tudi sedANJI prebivalci slovenjegraške doline so dvojne plehe. Stanovniki po Pohorji in hribih se razločujejo v rasti in govoru od prebivalcev dolinčanov. Po jeziku so „štekarji“ govoreči: š...to, š...tako, š...toliko mesto: to, tako, toliko. Na severnej strani Pohorja izgovarjajo o kot a in a kot o, kaza, kabila, ača, mala Kapa, bloto, zloto. Na južnej strani se sliši čisto: koza, mala Kopa, blato. Hribovci izgovarjajo kakor Slovaci: baľa, boľa, Maslinja za: bila, Mislinja; staroslovenski *а* in *ѧ* je ohranjen v besedah: vinči, venči, monka = veči (major), moka (farina, kumpolna = kopolna, die Wetterrose. Slovke: av, ov izpremenjajo v: ej, oj govoreči: prejlo = pravilo, ilojca = ilovca (ilovica). Glasnik d se izgovarja pogostem kot h, prauhati = pravdati, brhek = brdek. Glasnik š se izpreminja v h, hibovje za šibovje, hibnoti za šibnoti. Gutturalec na početku besed se odbaene in sliši se: rastav za krastav, ali pa se nadomestuje z glasnikom p, pumpona mesto kumpolna, die Wetterrose. Glasnik h se izpreminja v g, negati = nehati, lassen. Lastna imena so po krajih, v katerih prebivajo: Brezovnik, Bukovnik, Jelšovnik, Lieskovnik, po brezovini, bukovini, jelševini, leskovini. Na nove slovenske naseljence opominjajo imena Prevorčič, Vitko, Vitkovič. Stare besede so: ažno, ein Stück Lammfelles,² brav, ein Rind, debanca, ein Wassergefäss, slovašk. d banka, čamer, vol, primeri sansk. čamara, bos gruniens. Naglasujejo zadnje slovke: matere, povedali, palica. Povedati znajo, da je cela slovenjegraška dolina nekdanj bila jezero, in da so žlahtni gospodje iz starotrškega grada na ladijah obiskavali žlahtne gospode na Gradišči. Znajo povedati o živali: breber, ktera je prê pečino preklukala, ki je branila odtok jezeru v Dravo zunaj mesta Gradca. Staroslovanskih mythologičnih bitij ne poznajo veliko, pač pa so se ohranila imena po teh bitjih na primer: Krakor, Perkunik, po Kraku in Perkunu,

¹ Reihenfolge der Bischöfe von Lavant, pag. 33.

² Obilo imen Ažnoh, Ažnih in Ažnuh je iz tega themata. Staroslov.: ažno, coricum detractum.

Mikej, bržkone po Mike-tu, višjem duhovniku starih Slovanov. Da so nekdanj spadali pod koroško vojvodstvo, jim še je znano, zato še zdaj rečejo, če o ljudéh onkraj vitanjskih gor govorijo: Tam dol na Štajerskem, sem gor od Štajerskega je prišel. Cesti, ki je držala iz Vitanj ob bregu Mislinje na Koroško, pravijo, da je tam šla stara ali rimska cesta. Imena rečic: Slunica (na Pohorji), Savica, Mislinja, kažejo na veliko starost, imena gor in hribov: Pogor, Krnik, Peca — so prestare tvarine. Obila imena Vaukon, Vauken opominjajo na historično ime koroškega vojvode: Valkun¹ v tej okolici.

Kdo je Grad in Gradec postavil, nam ne povesta ne pisano ne ustmeno izročilo. Gotovo stari slovenski prebivalci tega kraja; ako bi bili Grad postavili nemški vitezi, bi mu dali nemško ime,² ravno tako mestu. Latinske listine imenujejo Grad prosto: „arx, castrum“, pozneje: „burgum“ in Graz ali Windischgraz, mesto pa „forum“, pozneje „oppidum“ Gratz, Grace ali Windischgraetz. Nemški Slovenjegraščani pravijo gradu Schlossberg. Čigar je Grad bil, preje nego je postal lastnina vojvod koroških iz rodbine sponheim-lavantske, ni znano. Ljudstvu so znane te pravljice: „Tam, kjer zdaj cerkev sv. Pankraca stoji, kterež še zdaj pravijo: „na Gradu“, bil je nekdanj močen grad. Za turnom na samem stoječim je bil drugi grad „Zagrad“ imenovan.³ V tem gradu je vladal silen knez ali grof, ta je imel lepo ženo. Knez odide enok od doma, med tem mu soproga porodi trojčke. Ker pa

¹ Tako se ima slovenski pisati to ime, ne pa Valhun, ker v srednjevečnej latinščini je *ch* = *k*. Zato nahajamo to ime v listinah tudi pisano: Valcun in Valkun (Valcun von Staine, Kamnik), priča v listini 1193 od Bertholda, vojvode meranskega (Monum. Boic. VII., 492–93). V staromoravskih diplomih: Valkun, Waleuonus, Valcuno (Arch. Česk. 1125, 92. Regest. Boh. et Moraw. 1202, 211). Ime tega za krščanstvo vnetega vojvode se je po Karantaniji tako čislalo, da so tudi nemški plemiči dajali svojim otrokom ime: Valkun. Tudi eden Windischgraetzov je imel to ime (1329). Vse starejše listine imajo obliko Valchun, še le v novejši dobi so začeli nemški starinoslovci pisati: Waltune, bržkone zaradi tega, da iz njega napravijo trdega Nemca.

² Skoro vsi drugi v slovenjegraškem okrožji stoječi gradovi imajo nemška imena, na primer: Buchenstein, Waldeck, Gallenhofen, Feldenhofen, dalje v sosedi: Gutenstein, Schönstein, Forchteneck itd. Gradom na brdi stoječim je Nemec rad daval pridevek: Eck, drugim iz kamena postavljenim pa: Stein.

³ Zato se še bližnja vas veli: Zagrad, tudi starotrska vas.

se je sramovala svoje obilne rodovitnosti, rekla je dekli: to imaš dva fantiča, deni ju v korp, mi dobro korp pokrij, in pojdi ter utopi fantiča dole v jezeru. Dekla uboga, a ko pod gradom koraka proti vodi, sreča kneza, gospodarja gradú. Ta deklo nagovori: kaj neseš? Dekla reče: dva psička so mi veleli kneginja iti utapljat. Knez reče: daj, da jih pogledam, in ko korp odkrije, vidi dvoje detet. Knez zarenči ves srdit: Čegava sta ta otroka? Dekla prestrašena odgovori: Vaša, žlahtni gospod, grofica so trojčkeke porodili in mi veleli dvoje jih utopiti. Knez vzame otroka, nju zanesse h grofu sosedu, kjer so ravno imeli dojko. Tam sta se fanteka izredila, in ko sta že bolj odrastla, dal jih je knez k nekemu gospodu¹ v šolo. Tam sta živela do desetega leta. Grof ni nič svojej ženi oponašal, prijazno jo je pozdravil in poljuboval novorojenega sinčka, ktereга mu je žena pokazala. Čez deset let povabi knez vse žlahtnike in gospode iz okolice k velikej gostiji. Tudi sinka utopa rešena so gospod prignali, a jih zunaj pustili v hiši grajščinskega oskrbnika. Tako jim je grof naročil. Ko pri mizi vsi gosti veseli sedijo, jedó in pijejo, vstane knez in stavi gostom to vprašanje. Kakšno kazen si zasluži žena, ktera prirojeno ljubezen do svojih otrok zataji in nje liki mladim psičkom utopiti zapove? Grofica vprašanjem pri srei zadeta, in kakor da bi hotela svojo hudobijo od sebe odvaliti, odgovori naglo: Taka mati zasluži, da se zaveči v sod, ki je od znotraj s špičastimi žrebli nabit, in da se sod skotne čez prepad in valja dol po bregi v jezero.

Dobro, reče knez, ti si tista neusmiljena mati, potem zatrobi v rožič, in oskrbnik grajščinski pripelja fantiča. Bila sta lepa in jaka, da so se vsi gosti čudili nad njuno lepo postavo. Grofica omedli, prosi odpuščenja, vsi gosti tudi, in grof jej odpusti njeno grozovito dejanje. Grofica ni dolgo živela, tudi grof je skoro umrl. Sini so si razdelili premoženje, tisti, ki je dobil grad, ga je cerkvi sporočil in postal mašnik. — To pravlјico je že zapisal župniški oskrbnik (Pfarrherrschaftsverwalter) Plaš, in nahaja se njegov rokopis v graškem Joanneji. Iz tega rokopiša je zajemal zgodovinske podatke Schmutz, in v novejšem času Janesch. Enako pravlјico ima švabska plemenita rodbina Welfov, hrvatska Mikičev in rodbina Hundov v Pinegavi. Jaz menim, take pravlјice si je izmislil narod iz

¹ Pod „gospodom“ razumeva ljudstvo zmirom duhovnika.

grbov, ktere je videl nad grajskimi vrati in drugih prostorih, a ni razumel njihovega pomena. Stari ljudje mi povedajo, da sta nekdanj bila dva psa namalana na cerkvenej steni, a da so pozneje te podobe izbrisali. Ta pravljica mora jako stara biti, to pričuje kazen, ktero si je izvolila grofica. Ubijalke otrok so v 10. in 11. stoletji res zavečili v sod, ki je od znotraj bil nabit s špičastimi žreblji, in so spustili sod iz kakšnega visokega hriba, da se je kotal čez štorovje in čokovje.¹

Jaz mislim, da sta ta dva psa bila volka, a ljudstvo ni prav razločevalo; utegnola sta tudi biti slabo napravljena. Najstarejši domači grb „gospodov slovenjegraških“ je eden ali dva volka. Tudi slovenjegraški trg je preje, nego je postal deželno kneževsko mesto, imel dve sreberni volčji glavi za grb;² pozneje je dobilo trdnjavsko znamenje. Znamenita je okoliščina v tej pravljici, da je eden grofov postal mašnik in v gradu postavil cerkev sv. Pankraca in svoje premoženje izročil cerkvi. Prvi znani lastnik te cerkve pa je res benediktinski samostan v Belinji tik Ogleja, ki je bil ustanovljen od patrijarha Maxentia (811—823), torej bi cerkev sv. Pankraca imela enako starost s ptujsko. Druga pravljica o gradu še je ta: Tam v vasici: Za gradom živel je nekdanj hraber kmet in sicer v hiši, kterej se pravi: „pri knezu“. Ta je postrelal vse volkove, katerih je nekdanj sila dosti bilo v tej okolici. Ta je mogel v

¹ Schmeller (Rudlieb, Fragmente VI., 568) piše o kaznih desetega stoletja: „Eine reuige Verbrecherin schlägt folgende Strafen für sich vor: Augenausstechen, Brennen der Wangen, Abschneiden der Nase, Versenken in Sumpf, dass man sie in einem Fasse ins Wasser stosse“ itd.

² Karl Mayer (Versuch über steierm. Alterthümer, Graz 1782) piše pag. 6: „Das Stadtwappen (von Windischgraz) hatte zwei silberne Wolfsköpfe im rothen Felde“, in rajni moj nekdanji profesor, pozneje kollega dr. Rudolf Gustav Puff, ki je štajersko zgodovino dobro poznal, skoro vse imenitnejše arhive preiskal in stare listine prebral, piše v svojem Marburger Taschenbuch für Geschichte und Landeskunde, Gratz 1854, pag. 10: „Das alte Stadtwappen waren in jener Zeit (1362) zwei silberne Wolfsköpfe im rothen Felde“. Takrat je slovenjegraško okrožje dala oglejska cerkva, ki je bila od leta 1251. lastnica slovenjegraške provincije, to pokrajino „auf immerwährende Zeiten“ avstrijsko-štajerskim vojvodom v fevd. Stari grb so torej trgu še pustili: markgrof isterski Poppo, ki je to okrožje podedoval po svoji soprogi sponheimskej Rihardi, in Andechsčani, ki so po Rihardinej hčeri Sofiji podedovali to okrožje, in še pozneje oglejski patrijarhi, ki so bili pravni posestniki te provincije do leta 1445., dasiravno so avstrijski vojvode že od leta 1362. v njej samooblastno gospodarili.

vojsko nad Pesjane in je tako pogumno se v vojski obnašal, da mu je kralj dal plemenščino kneza in ga postavil za varuha gradu. Znamenito je zopet, da se oni del občine Vrhe, ki se tik za gradom začne, v starih urbarih najde pod nemškim imenom: „Wolfsbach“, to je volčji vrh, kar zopet opominja na stari grb slovenjegraških gospodov. Tudi kmet Volčjak se najde v onej okolici, in enemu brezdnu se pravi: Volčje jame. Pesjani v narodnih povestih Slovencev so Obri (Avari). V staroslov. označuje obr orjaka, v lužičkejši srbšč. z aspiracijo: h o b o r, Riese, gigas. Ker koroški Slovenci gradu Heunburg pravijo: Ubre, Obre, je Heunburg nemška pre-stava, ker staronemški heune, hune, hüne označuje orjaka, obra, ubra.

Grad je torej že stati utegnil v onej dobi, ko so imeli koro-tanski Slovenci boje z Obri pod vojvodom Borutom, in ker nosi prosto ime Grad, bližnje mesto pa Gradec, je že gotovo tako star kakor nemški Gradec, ki se najpreje imenuje okoli leta 881. (Glej Juvavia, pag. 184.)

Grad in mesto sta torej s plemenito rodbino Windisch-graetzov že po svojih grbih v zvezi. Podajmo se od pravljič k po-sitivnim historičnim poročilom.

Takrat, ko je prvi znani praded Windischgraetzov živel, imel je v tej dolini tudi allodialna posestva comes Chazzelin. On je bil svak oglejskega patrijarha Friderika II., ki je vladal od leta 1084. do 1085.,¹ in je bil nečak bohejskega kralja Vratislava. Ako je, kakor Czörnig trdi, bil koroški pfalzgrof ter je bil grof blatenski (von Moosburg), ker ti so bili do leta 1146. pfalz-grofi na Koroškem, in ko so Moosburžanje izumrli, so grofi goriški dobili dostojanstvo palatinata. Chazzelinova soproga je torej bila bohejska princesinja, hči kralja Konrada I. Grofi z Moosburga so bili iz rodbine grofov lurnskih, izmed ktere je že leta 953. znan Hartwick. Iz rodbine lurnske pa so tudi izhajali grofi go-riški, in ker so Moosburžanje bili dedovni pfalzgrofi, je palatinat prišel na njihove sorodnike. Isti slučaj smo našli v rodbini gro-fov breških (Friesach), ki so marchionat savinjski podedo-vali. Po Hormayeru je bil praded lurnskih grofov sv. Othwin, leta 951. v drugem zakonu zaročen z Wichburgo sponhejsko

¹ Czörnig, Görz itd. pag. 269.

(† 1017); on je razdelil svoje premoženje med svoje štiri sinove, romal v Palestino in tam kot samonjak 17 let živel.¹

Grof Kacelin² (comes Chazzelinus) je daroval za ustanovitev doberlavaškega samostana desetino v Gradci in štiri fare „cum servitiis earum“, med katerimi tudi graško — „et quatuor plebibus, quarum una est Graz“.³ Med pričami se imenuje na prvem mestu neki Weriandus, mogoče da je Weriand de Graz, a tukaj zopet nima pridevka „comes“, marveč njegovo ime se najde prosto, kakor tudi drugih 21 prič. Bili so torej ti gospodje prosti slobodnjaki.⁴ Weriand de Graz torej ni bil izključljivo edini posestnik v slovenjegraški pokrajini, kakor v diplomu cesarja Ferdinanda stoji, da so „gospodje s Slovenjegradea“ bili „Herrn der Landschaft Windischgratz“. Dalje so imeli grofi sponheimski v tej pokrajini posestva, ktere je pozneje markgrof štajerski Otokar podedoval, in eden dvor (mansus) zamenjal z Leopoldom konjiškim. (Glej Kres II., pag. 593).

Da pa je Weriand de Graz tudi imel slobodna posestva, spoznamo iz tega, ker je znal nekaj od svojih posestev prek Drave pri Selnici šentpavlovskemu samostanu darovati. Dynasti so svojim vasallom večkrat darovali zemljišča, s katerimi so smeli slobodno ravnati.

To imenje je pozneje samostanu vzel štajerski vojvoda Otokar VIII., a njegov naslednik Leopold babenberški je nje zopet šentpavlovskemu samostanu povrnil, — „villam Celniz“⁵ diu per-

¹ Hormayer, Krit. diplom. Beiträge zur Geschichte Tyrols im Mittelalter, I. 8 seq.

² Primeri o njem moj članek: Comes Chazzelinus, posestnik v slovenjegraškem okrožji (Kres I., šte. 3). Znamenita je ta okoliščina, da je grofinja W i c h b u r g bila posestnica „Provinciae Juna“, v kateri je comes Chazzelinus daroval posestva doberlavaškemu samostanu. (Glej Hormayer, Beiträge zur Gesch. Tyrols im Mittelalt. II., 34—37). Comes Chazzelin je torej posestva svoja v junskeji dolini podedoval, in ker je imel slobodno in lastovito dolgovanje (allodium) v slovenjegraški dolini, oddal je lahko servitium plebis in Graz doberlavaškemu samostanu.

³ Listino glej Ankershofen, Gesch. Kaernth., II. B., 5. Heft, pag. 110.

⁴ Ni verjetno, da bi ta Weriandus bil ednoisti z Weriandom de Graz. V starih diplomih so točno gledali na dostojanstva in genealogične časti.

⁵ Od te Selnice na levem bregu Drave pa se ima razločevati ono posestvo, ktero je leta 1325. nemškimi vitezovi Friedrich der Windischgraetzer poklonil „drei hueb in Ror und an der Tzellnitz“. To posestvo je

ditam et fere jam desparatam quam restituit, et illi pacifice in perpetuum servire constituit“.¹

Weriand de Graz torej utegne izhajati iz kolena domačih slovenskih knezov, ki so pozneje ko so Karolovci domače slovenske vojvode in kneze bili odpravili, prišli v fevdalno odvisnost. To mnenje je že sprožil marljivi preiskovalec genealogije štajerskih plemičev Ceroni, in narodna pravlјica jo podpira. Ker ima prae-dikat po sedeži, utegnoł je ministerial² koroškega vojvode biti.

Še Ulrich Lichtensteinski je uredil svoje plemiče po vrsti njihove časti: „Fürsten, Grafen, Freie, Dienstmänner, Ritter und Knechte“, in ker je Ortolfa in Ottona von Graeze postavil med „ministeriale“, kakor se bomo dalje naprej prepričali, niso slovenje-graški gospodje med žlahtnike prve vrste — kneze in grofe — spadali. Po sedežih imajo tudi drugi ministerialci svoj priimek, tako: de Truchsen, ministerialci grofa sponheimskega Bernharda, de Guniwitz, ministerialci štajerskih vojvod (glej Kres II., pag. 593), de Ras (1173), ministerialci škofov bamberskih, pozneje grofov goriških, de Traberch (Unterdrauburg) po Tanglu mini-

stalo ob potoku Selnici v slovenskih goricaх blizu Jarenine. Mi nahajamo Windischgraetze še leta 1367. kot posestnike v Gomilnici, kateri kraj je od Jarenine kakšne male tri ure oddaljen. (Glej Muchar, Gesch. d. Steierm., VI. 382).

¹ Codex trad. s. Pauli cap. 97.

² Muchar opazi o ministerialih: „man ertheilte Adeligen und Freien Saalgüter und Saalrenten als Zehent gegen die Pflicht von Ehrenämtern (ministeria aulica) um die Person des Lehnsherrn oder auf ihren Hofmarken“ (Gesch. d. Steierm., II. Theil, pag. 210). V ustanovnem pismu šentpavlovskem, v katerem Werianda de Graz nahajamo kot pričó, stoji na tretjem mestu, in sicer po tem redu: Henricus, ipsius comitis filius, Ludovicus, Ludovici comitis filius, Weriant de Grez, Diettricus de Kriwig, potem pa stojijo sama prosta imena slobodnih mož brez pridevka „de“. Plemiči de Kriwig, čijih mogočnega grada razvaline se še zdaj vidijo nad sv. Vidom, so bili vasalli vojvod koroških (1163), tudi ministeriali krški (1249), pozneje so se pisali: Chreich, Kreig. (Weiss, Kaernth. Adel, str. 87.) Henricus ipsius comitis filius je Sponheimovec, pozneje vojvoda koroški (1122—1124). Ludovicus, Ludovici comitis filius, pa je bil sin friulskega grofa Ludovika, najprej iz listin znanega okoli 1056. Tega grofa sin: grof Ludovik je daroval leta 1093. šentpavlovskemu samostanu četrtno svojih dohodkov „a torrente Vodmunt (to je Voda-mündung) usque ad torrentem Gamnitz“, torej od Brezna (Fressen) do kamničkega potoka, kake male pol ure pred Mariborom. (Codex trad. s. P., cap. V.)

sterialci grofov heunburških. Ker je Grad, trdnjava, in Gradec, mesto slovenjegraško, gotovo že davno preje stalo nego leta 1091., v katerem se pojavlja prvi slovenjegraški plemič Weriand, je gotovo tudi Weriand že imel več svojih plemenitih prednikov, in ta žlahtna rodbina je torej edna najstarejših v našem cesarstvu.

Ministerialci so morali opravljati posle na dvoru svojih fevdnih gospodarjev, v vojski, v upraviteljstvenej in sodniški službi.

V slovenjegraške dolini so imeli tudi posestva trušenjski (de Truchsen) gospodje. Leta 1164. je Heinrich de Truchsen daroval šentpavlovskemu samostanu 10 dvorov pri Sečnici. Sečnica je kako malo uro od Slovenjegrada oddaljena. Ta posestva so dobili trušenjski gospodje po zaméni leta 1147. Preje so bila lastnina grofa Bernharda s Sponheima. (Glej Urkundenbuch des Stiftes St. Paul, pag. 84, cap. 5.)

Tako zopet ni res, kar v cesar Ferdinandovem diplomu stoji, da so slovenjegraški gospodje „die Landschaft Windischgratz eigenthümblich besessen“.

Rekel sem, da je v onej dobi, ko je Weriand de Graz živel, bilo v slovenjegraške pokrajini več posestnikov, in sicer že med letom 1084—1106. grof Chazzelin, okoli leta 1122—1148. koroški grof Bernhard Sponheimovec, v dobi od l. 1148—1151. je imel v slovenjegraškem okrožji tudi posestva štajerski markgrof Otokar, ktera je po zamenj dobil njegov vasall Leopold konjiški, cerkva sv. Pankraca na Gradu pa je bila inkorporovana samostanu benediktinskemu v Belinji, in ta samostan si je še njo svojil pod patrijarhom Bertrandom (1334—1356. Glej Kres II., 595).¹

¹ Vrli Felicetti-Liebenfels bi utegnil prav imeti, da se pod ono „plebs in Graz“ ima razumeti fara sv. Martina nad Slovenjim gradcem, ker fara sv. Pankraca v Slovenjem gradu je takrat že bila lastnina belinjskega samostana. Fara sv. Martina je znana listinski še le iz leta 1265. Imenuje se: „ecclesia sancti Martini de Grez“. Muchar (Gesch. der Steierm. IV., 398) ima „ecclesiam beati Martini“, ktero so bili predniki klerika Sigharda in njegovega brata Oudalrika, vnukov ustanovnika samostana šentpavlovskega, bili ustanovili, in ktero sta omenjena plemiča obdarovala (1124) za cerkev sv. Martina nad Slovenjim gradcem, kar pa ni verjetno in se tudi ne sklada z mnogimi drugimi okoliščinami omenjenimi v dotičnem diplomu. (Glej Codex trad. s. Pauli, cap. XII.)

Leta 1173. pa že nahajamo grofe z Andechs kot posestnike vsega okrožja.¹ Kako so ti slavni grofi prišli do te lepe pokrajine ako ne po dedovanji?

Poppo II., markgrof isterski, vzel si je za soprogo Rihardis, hčer sponheimskega grofa Engelberta, ustanovnika šentpavlovskega samostana. Poppo II. je z Rihardiso rodil hčer Sofijo, ktera si je vzela za moža grofa z Andechs Bertholda II. Berthold II. je umrl leta 1151., oženil se je z Sofijo okoli 1119 in z njo rodil sina Bertholda III., kterega nahajamo leta 1173. kot markgrofa isterskega.² Med tem so Sponheimci dobili krono koroškega vojvodstva, in sicer po Henrikcu leta 1122. Zdaj so postali teritorialni gospodje črez slovenjegraško pokrajino in dobili pravico, poklanjati jo kot dedovni delež svojeji žlahti. Posestniki, ki so bili višji slobodnjaki (Hochfreie), so izumrli, tako grof Chazzelin že pred letom 1106., Bernhard comes Carinthiae leta 1148. Plemiči nižje vrste pa so postali vasalli. Na vasalle se ni gledalo, kedar se je kakšna provincija kot dedovni delež komu bila sporočila; ti so od novega gospodarja dobili svoje fevde znovič in so znali mirno z njimi upravljati, kako dolgo so svoje fevdne dolžnosti izpolnjevali. Ker se grof z Andechs Berthold III. v listinah (1173) nahaja kot lastnik slovenjegraške provincije, so že morali njegovi predniki jo v lasti imeti.

Gospodje slovenjegraški so zdaj postali vasalli grofov z Andechs³ (ki so ob enem bili markgrofi isterski), in pozneje oglejske cerkve, o čemer nam že pričajo pisani dokumenti.

Preje nego dalje zasledujemo genealogijo Windischgraetzov, naj še izjavimo nekoliko refleksij.

¹ Oefele, Geschichte der Grafen von Andechs, pag. 16.

² Zahn, Steier. Urkundenb. I, 706–7.

³ Oefele (lib. cit. pag. 94) piše: „Um so kräftigeren Aufschwung nimmt das Geschlecht unter Berthold III. Schnell nach einander fallen ihm zwei grosse Erbschaften zu, die des Wolfrathshausener Veters in Krain und in der Kaerntenschen Mark überkommt er mütterliches Gut.“ — V koroškej marki ležeče materino premoženje mu je: „provincija Windischgraz“, torej bi bržkone že Bertholdova mati Sofija, hči sponheimske Riharde bila dobila za doto to provincijo. Leta 1132. je še gotovo živel in takrat so Sponheimci že bili vladarji koroški in so po tedanjem pravu lahko to okrožje za ženitovanjsko doto odločili.

Ako bi bil Werian de Graz Weimarovec, bi ga gotovo kot sorodnika isterskega markgrofa Poppa in po njegovej ženi v svaštvu z koroškima vojvodoma Henrikom in Engelbertom, po markgrofovej hčeri Sofiji pa v svaštvu z Andechsčani, ne bila zadela osoda vasallstva; vse te visoke rodbine bi mu dale še višjo slobodo, a ker je niti on, niti njegovi potomci niso uživali, nam ta položaj pričuje, da na vseh takih trdenjih ni lasa resnice. Slovenjegraški gospodje niso imeli „merum et mixtum imperium“, marveč so dobavljali jurisdikcijo od višjih svojih gospodarjev, zato se v diplomih tudi nikjer ne najde, da bi se njim dajal naslov: „nobilis vir“, marveč prosto: Dominus de Graz, Dominus de Windischgraz. Ako bi bil „Werian de Graz“¹ najmlajši sin markgrofa Ulrika I., bi bil podedoval markgrofa isterskega Ulrika II., ki je brez otrok umrl in svoje premoženje večidel cerkvam sporočil, a ni nobenega dokaza, da bi slovenjegraški gospodje kdaj bili imeli kakšno posestvo v Primorji ali v Istriji.

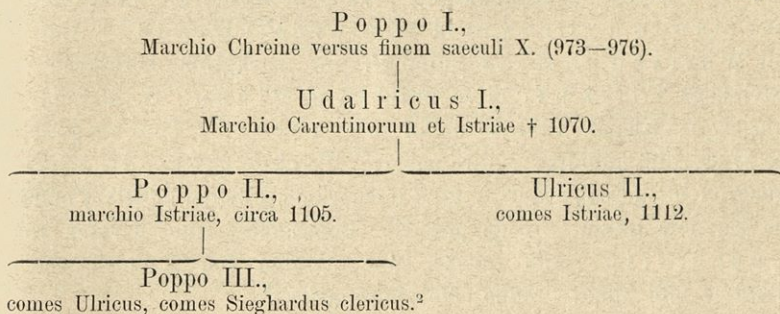
Ako bi Windischgratz izhajali iz žlahtne rodbine Weimarovcev, imeli bi za domači grb thürinškega leva, ne pa volčjo glavo.

Vredno je, da še navedemo tukaj nekatere refleksije Wendrinskega o tem Ulriku. Wendrinsky piše: „Seine Grossmutter Williburg war die Tochter Ulrichs von Sempt-Ebersberg, so dass er den Namen seines Urgrossvaters erhielt, als Neffe Wilhelms von Weimar ihn anzunehmen ist aber ganz unzulässig, ja selbst zu einem älteren Bruder passte er kaum. Dabei ist zu bemerken, dass Lambert von Hersfeld von Ulrich nur als Verwandten (cognatus) Wilhelms spricht, und erst der spätere Annalista Saxo ihn als Neffen, Brudersohn, hinstellt.“² Wie wenig man aber auf die Chro-

¹ Če je Werian de Graz bil leta 1091., v katerem ga nahajamo za pričo v ustanovnem pismu šentpavlovskega samostana, 30 let star ter bi se bil narodil leta 1061. pod vlado koroškega vojvode Marquarda Eppensteina, in če je starost 70 let dosegel, bi bil živel do leta 1131. pod vlado Engelberta II. vojvode koroškega, torej je že tudi utegnil zadnja leta vasall grofov z Andechs biti. Dva njegovih potomcev: Ottona in Ortolfa nahajamo kot ministerialca markgrofa Henrika IV. Andechsčana leta 1224. na breškem (Friesach) tournieru.

² Annalista Saxo je še le sto let po markgrof Ulrikovej smrti pisati začel (Glej Waitz in Pertz, Mon. VI., pag. 547.) — Beseda „cognatus“ v sredovečnej latinščini ni samo označevala „Verwandter“, temveč tudi „Verschwägerter“ (primeri Du Cange, glossar ed. Henschel VI., pag. 418).

nisten in dieser Beziehung bauen kann, ist bekannt genug. Eine Verwandschaft mit einem thüringischen Hause ist ganz gut möglich, da die ältere Stiefschwester die Azzika (Ulrichs Mutter), Namens Hadwig, die Gattin des sächsischen Grafen Christian von Seeburg gewesen sein soll, und so möchte ich denn Ulrichs Vater Poppo, von dem wir sonst überhaupt nichts wissen, nicht für einen Grafen Weimar aus Thüringen und Bruder Wilhelms von Weimar halten (kar Annalista Saxo trdi), sondern für einen bairisch-kärnthnischen Edelmann.“ (Wendrinsky, op. cit. pag. 75.) Istega mnenja je s prva tudi bil učeni Trudpert Neugart,¹ kakor je že bilo omenjeno. Neugart je postavil sledečo genealogijo:

In res je živel v onej dobi „nobilis homo Poppo“, s katerim je frisinski škof Egilbert (1006—1039) zamenjal posestva in „Malentina“ z onimi³ „ad Lesniza“,⁴ in s tem se strinja listina iz leta 1102., po ktorej Ulrik II., grof isterski (sin Ulrika I.) in njegova žena spoznata, da po bavarskih postavah⁵ živita.⁶ Pa tudi

¹ Pozneje je Neugart zavrgel svoje prvo mnenje in v svojej Hist. monast. s. Pauli ima markgrofa isterskega Ulrika I. za Weimaroveca.

² Trudpert Neugart: „Quaestio de duobus Udalricis marchionibus Istriae explicata“, rokopis v arhivu šentpavlovskega samostana.

³ Ta posestva so ležala v gornjej Koroškej.

⁴ Meichelbeck, Histor. frising I., pag. 507.

⁵ Že Ankershofen je opazil: „quae professi sumus ex natione nostra lege vivere baiwariorum“. Diese professio iuris deutet auf die bairische Abstammung, sonach wäre Ulrichs II. Vater, Ulrich I., ebenfalls bairischer, und nicht wie angenommen wird, thüringischer Abkunft (Gesch. Kaernth., II. B.; Urkunden und Regest., 5. Periode, pag. 69, nota b). Jaz sem ta različna mnenja navel, a sam sem prepričan, da je Ulrik I. marchio Istriae bil Weimarovec.

⁶ Cod. diplom. istriano, primeri: Müffat, Bulletin der kön. bair. Akad. d. Wissensch, 1855, Bullet. Nr. 20, 21.

razven tega: „nobilis homo Poppo“ znan nam je iz listin „marchio Poppo“, o katerem se v Archivu (für Heimatkunde I., 7. Bogen, Juni 1882) obširno pretresuje.

Mi bodemo dalje dole še enkrat Ulrikovo pokolenje razpravljali.

Omenjati še moram ednega dokazila, s katerim kanonik Gebhard hoče rešiti historično resničnost diploma Windischgraetzov. Gebhard trdi, da je takrat, ko je Weria n d e G r a z živel, že nehala stara uprava žup (Gauverfassung), in da ste se uradni imeni Markgraf, Graf prenesli na grad, iz katerega je žlahtna rodbina izhajala, na „Stammburg“. To je resnično, a „Stammburg“ Weria n d a d e G r a z ne bi bil slovenji Gradec.¹ Ako bi bil Weria n d e G r a z najmlajši sin markgrofa koroškega in isterskega Ulrika I., bi se imenoval po gradu, iz katerega je njegov oče izhajal. Tako so dobili markgrofi v Traungavu po svojej „Stammburgi“: Stire naslov: Markgrafen von Stire, gaugrofi ob gorenjej Muri, v tako imenovanej gorenjej koroškej marki po glavnem gradu svojega pradedu, Eppensteinu ime: Grafen von Eppenstein, grofi runske župe: Grafen von Ruen, ker v Runi je bilo njihovo rodno selo (Stammsitz).²

Sicer Muchar,³ na katerega se kanonik Gebhard pozivlje, piše: „Vielen hochedlen und mächtigen Wehren verliehen die Kaiser den Grafenbann über ihre Saalgüter und Leute, viele solche nahmen den Grafenbann von der Kirche zu Lehen über ihre eigenen und kirchlichen Güter, so dass ein Gemische von Saalgütern und Lehengründen nun fortan als ein Ganzes unter Grafenbann von Einem Herrn, Dynasten besessen und gehalten ward. Auf

¹ Tako dokazovanje je tudi nedosledno, ker se Gebhard močno oklepa cesar Ferdinandovega diploma, a v tem stoji, da se je najmlajši sin koroškega markgrofa Ulrika z imenom: Werigand von der Herrschaft Windischgraetz sich der Erst einen Herrn oder Graven genennet hat (glej Gebhard, Mittheil. des hist. Vereines für Steierm., 19. Heft, 152), tedaj „von der Herrschaft“, a ne „von der Stammburg“.

² Weria n d e G r a z bi torej moral nositi naslov svoj po kakšnem thürinškem ali vsaj isterskem gradu, ako bi bil Weimarovec, ali pa po katerem v severo-zapadnej Koroškej stoječem gradu, ako bi bil iz rodbine grofov breških.

³ Muchar, Gesch. d. Steierm., II. Th., pag. 225—226.

diese Weise machten sich solche Dynasten (*Nobiles viri, Viri summae libertatis, ingenuae nobilitatis*) nicht nach dem alten Gaue, worin sie sesshaft waren, sondern nach dem Haupthofe ihrer Saalgründe oder ihres Gesamttalloses und Lehens, und woran nach jetzigen Vorstellungen die Grafschaft haftete, zu Grafen in der Steiermark bis zum Ende des dreizehnten (?) Jahrhunderts die Grafen von Wittenswald (?) und Windischgratz, die Grafen von Guttenberg etc., welche, so lange die Gauverfassung bestand, weder Grafen des Landes waren, noch Gaugrafschaften verwalteten.“

To je vse nedosledno in vse zmedeno. Muchar sam piše na strani 139. svoje štajerske zgodovine: „Von Windischgraz wissen wir, dass zu Ende des elften Jahrhunderts Graf Werigand von Weimar und Orlamünde, der letzte Enkel des Markgrafen an der Sann oder in der untern Steiermark, aus diesem Stamme seine Hauptpfalz hier gehabt habe“, in na enkrat tega grofa degraduje, da ni nikdar bil deželni grof. Neresnično je, da bi Weimarovci kdaj bili markgrofi v savinjskeji dolini. Ulrik Weimarovec je bil pač markgrof v Istriji, Annalista Saxo ga imenuje sicer: *Marchio Carentinorum*, a ne *marchio Sauniae* ali *marchio de Soune*; in *Starchand*, *marchio de Soune* ni nikdar bil Weimarovec. Ako je Mucharjev Graf von Windischgratz iz leta 1100., in takrat je Werand de Graz živel, ni preje bil deželni grof, ter bi ga moral še le rimsko-nemški cesar Henrik IV. grofom imenovati, a to se ni zgodilo, ker mu spisovatelj *Cod. trad. abbat. s. Pauli* ni dal naslova „comes“, a tega naslova pa tudi nimajo njegovi potomci, in Windischgraetzi so morali še preje *Freiherri* (1551) postati, nego so zadobili dostojanstvo *Reichsgrofov* (1682). Dozdeva se, kakor da bi pozneje Muchar začel že sam dvomiti, da je Werand de Graz Weimarovec, ker ga je imel za brata Rudolfa Wittenswaldskega, o katerem se je že spredej govorilo. Čuda, ka Muchar pri Ulriku von Windischgraetz (1242) celo nič ne omenja, da bi bil potomec „der Grafen von Windischgratz“ iz leta 1100.

Werand de Graz tudi v slovenjegraškem okrožji, v katerem smo našli ob času njegovega bivanja v tej dolini več posestnikov, ni imel toliko „Saalgründe, Allode in Lehen“, da bi se mu zaradi teh zamogel podeliti naslov grofa. Dalje, kako se strinja

to Mucharjevo trdenje z njegovim prejšnjim, da je grof Bernhard — Poppo — Starchanda in njegova brata Ulrika in Weriganda ob vso moč spravil in iz njih proste plemiče napravil;¹ saj Muchar te plemiče dá izhajati iz weimarskega grofovskega plemena? Ali so kje njegovi „Grafen von Windischgratz“ iz leta 1100. čisto drugi in različni plemiči od grofa Weriganda z Weimara in Orlamünde, „der von der Herrschaft Windischgraetz sich der Erst einen Herrn oder Graven genennet hat“, kakor v diplomu cesarja Ferdinanda stoji? Kamo bi bili ti „Grafen von Windischgratz“ iz leta 1100. izginoli?

Ako bi bil Weriant de Graz najmlajši sin „Udalrici (I.) Marchionis Carentinorum“, kakor ga Annalista Saxo imenuje, ali „jüngster Sun des Markgrafen Ulreich von Kaernnden“, kakor v že večkrat omenjenem diplomu stoji, bil bi on brat markgrofa isterskega Poppa II., zeta grofa sponheimskega Engelberta I., torej pravi pravcati sin Sofije, hčeri ogerskega kralja Bele, in v svaštvu z vojvodom koroškim Henrikom, čijega sestra Richardis se je bila omožila z markgrofom Poppom II. Nosil bi torej gotovo naslov comes, in spisovatelj Cod. tradit. s. Pauli, kateri je tako točno vsakej priči dal njej pristojeci naslov, bi gotovo, ko imenuje pričo Weriant de Graz, pristavil: frater Poppo-nis marchionis.

Sponheimci bi tako bližnjega in odličnega sorodnika gotovo ne bili pustili v vasallskem stanu, a mi nahajamo vse Weriantove potomce, kateri so v Slovenjem gradei stanovali, dostojanstva in fevde imeli, kot vasalle Andechsčanov in pozneje oglejske cerkve. Weriant de Graz bi bil stric Sofije, žene Bertholda II. Andechsčana, in kot takega bi ga ti mogočni in uplivni grofi bili vendar med popolnoma svobodne žlahtnike spravili, ker po isterskej Sofiji so Andechsčani stopili v žlahto s cesarjem Friderikom I., Henrikom VI., markgrofom Luitpoldom štajerskim vojvodom, bavarskim Henrikom, vojvodom Friderikom švabskim itd.²

¹ Kaj takega ne bi bil niti cesar Henrik IV. sam, niti vojvoda koroški dovolil, ker je markgrof Starchand kakor tudi njegova brata Ulrik in Werigand stal na strani cesarjevej, „a partium Caesaris“.

² Poglej Cohnove Stammtafeln, 207, in Oefele, Gesch. der Grafen von Andechs, pag. 16—17.

Res vse te visoke in mogočne gospode kanonik Gebhard spravlja v genealogijo Windischgraetzov, a zgodovinska fakta in vse druge okoliščine tega pokolenja ne podpirajo.

Če še mi tekste pogledamo in presodimo, kar Lambert Hersfeld in Annalista Saxo o weimarskem grofu Wilhelmu pišeta, tudi ni mogoče Werianda de Graz v rodbino weimarsko utaknoti. Lambert Hersfeld poroča:

„1062 Wilhelmus marchio obiit. Sponsam ejus Oudalricus marchio Carentinorum cognatus ejus accepit, marchiam (Thuringiae) Otto frater ejus obtinuit.“¹

V teh vrsticah ne nahajamo črke o kakem Weriandu ali Werigandu.

Annaliste Saxona² poročilo se glasi:

„1062. Willelhmus morbo correptus obiit. Sponsam ejus Sophiam Oudalricus marchio Carentinorum cognatus ejus accepit. Marchiam vero frater ejus Otto de Orlagemunde obtinuit. Horum scilicet Wilhelmi et Ottonis marchionum frater fuit: Poppo, qui habuit filium Oudalricum, qui sororem Iadislai regis Hungariae duxit uxorem, qui genuit ei juniorem Oudalricum, qui accepit filiam Ludovici comitis de Thuringia.“ Annalista Saxo je torej iz Oudalrika „marchio Carentinorum“ napravil vnuka Wilhelmovega, odkril brata z imenom Poppo, ktere ga Lambert Hersfeld ne imenuje, on nam samo pové, da je brat Wilhelmov in Ottonov bil Aribio, diaconus, kateri je leta 1070. bil ubit.

O tem Oudalricu „marchio Carentinorum“ piše Annalista Saxo ad annum 1070 dalje: „Oudalricus marchio Carentinorum obiit, ejus viduam Sophiam — Magnus — accepit uxorem.“ V tem poročilu ni nikakoršne besedice o kakšnem sinu Ulrikovem — Weriandu ali Werigandu — kje je tega genealog Windischgraetzov iztaknol, ne zapopadem.

Še o nekem drugem Oudalriku govori Annalista Saxo:

„1112. Moritur eo tempore quidam de Saxoniae principibus Udalricus de Wimar, Ludovici comitis de

¹ Lambert Hersfeld pri Pertzu Monum. Germ. Sec. V., pag. 162.

² Pri Eccard. Corp. hist. medii aevi I., pag. 493 seq.

Thuringia dudum gener, cujus possessiones Palatinus comes Sifridus haereditaria sibi vindicavit potestate.“

Pri teh tekstih dobro opazi Wendrinsky: „Die Vergleichung Lamberts mit dem um beinahe 100 Jahre späteren Annalisten Saxo zeigt, dass Letzterer durch seinen Zusatz *cognatus* zum Brudersohne zu machen scheint. Doch ist auch dieses nicht gewiss, da selbst bei Saxo von zwei Ulrichen die Rede sein kann, einem *marchio carentanus* und Verwandten Wilhelms¹ und einem Grafen von Weimar, Neffen Wilhelms, der 1112 als ein sächsischer Fürst starb.“ (Wendrinsky l. c., pag. 81.)

Vse to razkladanje Annaliste Saxona pa se z okoliščinami časa prav ne sklada. Grof weimarski Wilhelm se popisuje, ko se je na Ogerskem vojskoval, kot mož v najlepši dobi svojega življenja, torej 30 ali 40 let star, rojen bi torej bil okoli leta 1010. ali 1020. On je bil najstarejši brat, torej sta bila njegova brata Otto grof z Orlamunde in Poppo, soprogi isterske Accike, še mlajša. Mi pa nahajamo Wilhelmovega nečaka Ulrika, sina Poppovega že leta 1040. pričujočega, ko je njegova mati Accika, hči isterskega plemiča Wecelina in njegove žene Wilpurga kloštru sv. Mihaela di Lemo eden dvor leta 1040. darovala.

„Azzica patre Wecelino et Wilpurga nobilissima matre — daruje s privoljenjem svoje še žive matere Wilpurga — et domini Wolderici filii sui, qui coram stabat, praedium non modicum indivisum“ kloštru sv. Mihaela di Lemo.

¹ Knochenhauer (Gesch. Thüring. I., 136) misli, da je markgrof Poppo, oče Udalrika (I.), bil brat weimarskega grofa Wilhelma, ki je že pred letom 1034. umrl, torej bi bil stričak (Oheim) bratov Wilhelma, Ottona in Aribona, a to ni dokazano po pismih. Udalrik je že nosil naslov: *marchio*, markgrof leta 1037. (glej Monum. boica XIV., 274), torej gotovo ni bil nečak weimarskega grofa Wilhelma, ki je leta 1060. na poti po svojo nevesto bil umrl. Nekov dr. W. dokazuje v Arhivu koroškega zgodovinskega društva (XIV., pag. 79), da ni gore omenjeni „Udalricus de Wimar Ludovici comitis de Thuringia dudum gener“, ki je leta 1112. umrl, nihče drug, nego Udalrik II., markgrof isterski, kateri je prê svojo uradno oblast prepustil svojemu bratu Poppu II. in se podal v Thuringo in tam prevzel posestva svojih sorodnikov. Tudi tam se je skazal dobrotnika cerkve. Po njegovej smrti so njegova dedovna posestva pripadla državi. (Monum. boica 29, 233, Nr. 441.) Zakaj ni tudi v Thuringi omissil svojega brata Weriganda? Ni mogel, ker ga ni bilo.

Ulrik je takrat vendar že moral kakih 10 ali 14 let star biti in bil bi se torej narodil leta 1026. ali 1030., kake 4 ali 8 let pozneje kakor njegov stric Wilhelm; že zaradi teh časovnih razmer ga ne moremo za nečaka Wilhelmovega imeti.

Ulrikova stara mati (babica, Grossmutter) je bila Willibirg, hči Ulrika s Sempt-Ebersberga, on je torej dobil ime svojega pradedu (Urgrossvater). Gledé takih okoliščin niso torej že Trudpert Neugart, Ankershofen in Wendrinsky brez razloga dvomili, je li oče Ulrikov Poppo res bil Weimarovec. Markgrof Ulrik je umrl leta 1070. in zapustil dva sina: Ulrika II., ki mu je sledil v markgrofijsstvu, in Poppa¹ II.

Genealog Windischgraetzov in zgodovinopisec Fröhlich pa sta mu dala še tretjega sina: Weriganda, a poslednji „non absque dubio“, kakor Fröhlich sam izpove. Tega so doslej starinoslavec zastonj iskali v starih listinah in kronikah. Leta 1882. je opozoril g. F. Šumi, izdavatelj Archiva za domoznanstvo, na tretjega sina Ulrikovega, a ta se zopet ni velel Weriand, marveč Burchard. Imenuje se v listini Achen ddo. 1. Juni 1101 kot priča. Cesar Henrik IV. povrne opatiji sv. Jakoba v Lüttichu klosterska posestva po določbi državnega sodišča, ktera je imel po nepravici v fevd Wilhelm z Namura. Priče v tem cesarskem pismu se tako vrstijo: comes palatinus Seifridus, Fridericus dux Alemmaniae, Burchardus marchio Histriae, Henricus filius ducis Welponis, Hartumannus comes Alemanniae et alii optimates regni quam plures (Schumi, Archiv I., pag. 10, Nr. 5; prim. Dr. Stumpf, die Reichskanzlei, III. Bd., 3. Abth., 89—91, Nr. 81).

Ker leta 1101. uradno aktivnega markgrofa isterskega nahajamo v osebi Ulrika II. sina Ulrika I. weimarskega, je naslov „marchio“ Burcharda, brata Ulrika II., bil samo časten, vendar je Burchard bil visok dvorjanik, kar se iz tega spozna, ker stoji kot priča na tretjem mestu in prvi po vojvodi Alemannije. Ulrikovi sini so torej vsi nosili naslov: marchiones, Markgrafen, tako Poppo, Ulrik II., in Burchard. Ako bi bil Weriand

¹ Tega Poppa tudi Anonym. monast Weingarten omenja, — „erat tandem eadem Sophia (sestra ogerskega kralja in žena vojvode Magna) antea cuidem de Carinthia (naimer: Oudalrico marchioni Carentinorum) copulata, ex qua genuit Popponem Marchionem (Anonym. de Guelfis. C. X. v Canisiji Mon. T. III., pag. 583).

de Graz, ki je v istem času živel, tudi sin Ulrika „marchionis Carentinorum“, gotovo bi s tem naslovom se prikazal zraven svojega brata Poppa v Cod. trad. s. Pauli. Weimarovci so torej bili vsi v velikej časti pri cesarji, in Weriaand de Graz ni mogel izgubiti svojega dedovnega naslova, tudi ako bi bil sin weimarskega Ulrika I., bi ga gotovo ne bil sam zamenjal s prostim: Weriaand de Graz. Sicer v domačem rodoslovniku kneževske obitelji Windischgraetzov ima predstavek „comes“, a ta čin mu je dal krivo podučeni genealog, a vendar ga že izpustil pri njegovih naslednikih, katerim je pridejal prosti de. Ta listina pa zopet priča, da Ulrik, brat Starchanda „Marchionis de Soune“, ni ednoisti z Ulrikom, markgrofom isterskim, in torej tudi ni obojih brat comes Werigandus.

Ker je markgrofijstvo istersko v tej žlahtnej rodbini bilo dedovno, bi po smrti Ulrika¹ (II.), ki je brez otrok umrl, gotovo najmlajši sin Werigand markgrofijstvo nastopil, ne pa šel iz Istrije v Slovenji gradec privatizovat, a mi nahajamo kot naslednika Poppovega sponheimskega grofa Engelberta, ktera okoliščina zopet pričuje, da ni bilo sina Weriganda v markgrof. Ulrikovej familiji. Poppa II. sinovi z Rihardo sponheimsko pa so se veleli, kakor iz Cod. trad. s. Pauli (cap. 12) zvemo, Poppo III., Ulrik III. in Sighart. Glej rodno kazalo II.

III.

Preje nego se obrnemo k potomcem Werianda de Graz, pogledjmo v ono dobo, v kterej so grofi z Andechs a bili lastniki provincije Windischgraz. Prišla je tem grofom v last bržkone že pod grofom Bertholdom II. (umrl 27. junija 1151) po ženitvi z istersko markgrofovsko hčerjo Sofijo, kakor je že bilo rečeno. Njegov naslednik je bil Berthold III., ki je ob enem bil markgrof v Istriji, in sicer že leta 1173. Umrl je leta 1188.

¹ Leta 1102. 17. novembra je Wodalrik, sin pokojnega markgrofa Wodalrika, daroval cerkvi Device Marije in sv. Hermagoru v Ogleji svoja posestva, izvzemši one štiri, ktera je poklonil zvestima svojima služabnikoma Meginhartu in Adelbertu (glej Hormayer, Archiv für Süddeutschl. II., 241). Ako bi bil imel brata Weriganda, bi vendar preje tega omislil, nego svoja služabnika.

On je dal Zajekloštru pravico proste mavte v Slovenjem gradci, in se je tudi udeleževal političnega življenja. Nahajamo ga v križarskeji vojski kralja Konrada, (1147—8), spremljal je cesarja Friderika v Italijo, bil je pričujoč na koncilu v Št. Jean Lône (1162) in ko se je odstavil Henrik s priimkom Lev (1179). Njega sin Berthold IV. je dobil naslov: dux Dalmatiae et Croatiae, kateri se je pa leta 1195 spremenil v Dux Meraniae. Tudi on je bil markgrof isterski in je potrdil Zajekloštru privilegije, ktere je že njegov oče kloštru podelil.¹

Po gostem se je baval na cesarskem dvoru in imel velik upliv pri vladi. Leta 1186 je spremil cesarja Friderika v Italijo, boril se je junaško v križarskeji vojski cesarja Friderika rudečebredca proti Bizantincem in Turkom, in je bil cesarjev poslanec pri obravnavah cesarjevih s srbskim gospodarjem, kteremu je edno svojih hčerij zaročil. Umrl je leta 1204.² V isterskem markgrofijstvu in slovenjegraškeji provinciji bil mu je naslednik Henrik IV. Markgrof isterski je bil do leta 1212.³ Bil je jako nemirnega duha, pravdal se je s svojim bratom Ottonom (VII.) zaradi dedovine, zaplel se v zaroto proti kralju Filippu, bil iz dežele prognan (1209), podal se v Rim, odonod k ogerskemu kralju Andreji, svojemu svaku. Dolžijo ga, da ni samo bil kriv smrti nemškega kralja Filippa, temveč tudi smrti svoje sestre Gertrude

¹ Steier. Urkundenbuch I., 706—7.

² Oefele, Gesch. der Grafen von Andechs (pag. 92. seq. Berthold IV. je 31. oktobra 1197 v Strassburgu na Koroškem vpričo svojega sina Ottona in svojih ministerijalcev s krškim Hochstiftom sklenol pogodbo gledě medzakonov ministerijalcev, ktere je imel na Koroškem, v Slovenjem gradci in na Kranjskem. Listina krškega škofa Eckharta je registrovana v Arch. f. oest. Gesch. quell. 12, 77—9. Dotični stavek se glasi: „cum ministerialibus praefati ducis, quos habet in Karinthia et Windischgraze, ac per totam Karniolam.“ Ta pogodba kaže na nekakošno nepodložnost (immunitas), kako da bi slovenjegraško okrožje ne bilo takrat neposredno podvrženo koroškemu vojvodi.

³ Iz tega leta so zadnje listine, v kterih se je podpisal: marchio Istriae. 24. avgusta 1211 je v Slovenjemgradci podpisal neko zakupno pismo, v kterem so plemiči iz okolice priče, kakor Gebhart de Sounege, Weriant de Hochinegg, Engelskalk de Rabinsberg, Ortolf de Gurkvelt itd. Leta 1214 se že podpisuje: Marchravius de Andechse, leta 1217 Hainricus quondam marchio de Andex, leta 1221 Heinricus, marchio de Andehse; 2. januarja 1222 pa zopet: Henricus, marchio Histriae (glej Oefele, lib. lit. 201—203).

ogerske kraljice. Leta 1208 je dal povečati farno cerkev sv. Pan-kraca na Gradu. Leta 1220 se je s cesarjem Hohenstaufcem sprijaznil, njegov brat Otto VII. je že preje na cesarjevo stran stopil in tako dosegel, da je Henrik IV. zopet smel prevzeti vsa svoja posestva, ktera niso bila državni fevdi, torej tudi slovenjegraško provincijo. 25. januarja 1223 ga nahajamo v lastnem gradu Rifenstein (Blagovna, v fari sv. Jurja pri Rifniku). Tam je podpisal pismo, po katerem daruje 6 kmetij v Slapu blizu Vipave kloštru diessenskemu.¹ Leta 1224 dne 1. maja je bil na slovesnem tourniru v Brežah, kjer se je z Bernhardom vojvodom koroškim sprijaznil. Umrl je v Slovenjemgradci² 18. julija 1228. Slovenjegraško provincijo je po njem podedoval njegov brat Otto VII., vojvoda meranski in pfalzgraf burgundski, in ko je ta leta 1234 sedmega maja umrl, njegov sin Otto VIII., vojvoda meranski in pfalzgraf burgundski. Nesrečna in neprevidna politika Ottona VIII. nasproti bavarskemu vojvodi je dala početek propadu te bogate in mogočne dynastije. Bavarski vojvoda je počel vojsko z Merancem in mu vzel grad za gradom. V Nemškem so mu le še ostala posestva na Frankovskem. Ker mu tudi cesar ni bil pokrovitelj, ni mogel nič zdatnega početi. Okoli meseca junija 1248 zbolí, (nektera poročila pravijo, da je bil zavdan), in 19. junija istega leta je bil umrl. Moških dedičev ni zapustil. Posestva Andechsčanov na Koroškem (Trebnje in Tiffen), na Štajerskem (Slovenjegraško okrožje), na Kranjskem (Vipavo, Lož itd.) podedoval je njegov stric Berthold V., takrat patrijarh oglejski. Kakih 120 let je provincija Windischgraz bila lastnina grofov z Andehsa, vojvod meranskih. Patrijarh Berthold se je rodil 1181 in je umrl 23. maja 1251, torej je ni cela tri leta slovenjegraško provincijo imel kot privatno posestvo. 14. aprila 1251 se je še mudil v Slovenjemgradci, in je v svojem gradu izdal pismo, v katerem dovoli, da se studeniške nune smejo pod duhovno pokorščino ptujskih dominikanov podati.³

Berthold je že leta 1205 bil imenovan višjim škofom v Koloči. V istej dobi (1197. 1218 se imenuje tretji⁴ plemič slovenje-

¹ Mon. boica, VIII. 170—1.

² Monumenta boica VIII. 306: „obiit Grazze“.

³ Muchar, Gesch. der Steierm. V. Band pag. 237.

⁴ Učeni preiskovalec koroške zgodovine g. P. Beda Schroll mi javlja

graški Bernhard, in sicer kot miles višjega škofa Bertholda.¹ Bernhard de Graz je torej bil ministerijalec grofov andechsških in je, ko je grof Berthold V. podedoval slovenjegraško okrožje, moral v njegovo službo stopiti. Ker je takrat že najmanjše bil 25 do 30 let star, bi se bil s svojim gospodarjem v ednoistem času narodil in bi vtegnol biti vnuk Werianda de Graz. Leta 1216 se nam zopet javljata dva plemiča slovenjegraška, in sicer v spremstvu koroškega vojvode Bernharda, naimer: Herman de Graeze et filius suus Hortolph.² Tega Hermana de Graeze bi menda smeli za brata Bernhardovega imeti. Leta 1224 nahajamo na tourniru v Brežah zopet dva Slovenjegradčana in sicer Ottona in Ortolfa de Graez. Ako sta bila takrat 25 do 30 let stara, bi se bila narodila okoli leta 1194—1199, in sta vtegnila sina Bernharda de Graz biti.

Ulrik Lichtensteinski našteva po vrsti njihove časti sodeležnike tournira v Brežah 1. maja 1224, in sicer najpreje vladarje: Fürst von Oesterreich (vojvoda Leopold), margraf Heinrich von Ysterreich, (Heinrich IV. vojvoda meranski), Fürst von Kaernden, (vojvoda Bernhart), potem: margrofa Diepolta von Voheburg, grave von Tyrol Albrehta, von Görze graf Mainhart; za tem vrsti grofe: Hiunenbure, Liubenoue³ Ortenbure Pfauenberc itd. Za grofi imenuje sodeležnike tournira iz duhovskega stanú, potem viteze kakor: Owersperc, Lengenbach, Pottenstein itd. Ko je te naštel nadaljuje:

Fürsten, graven, frien gar hân ich genant, swaz ir kom dar: nu nenn ich iu die dienstmann. Med „dienstmanni“ imenuje najpreje: Hertnita von Ort, potem sledijo: Hertnit von Wildon, von Stubenberc, Reinprecht von Moureck,

v pismu Eberndorf dto. 6. decemb. 1882, da se v listinaru samostana šentpavlovskega imenuje en Bernhard de Grez iz leta 1115—1139. Tega bi smeli za sina Weriandovega imeti. Pred Bernhardom pa se že nahaja v listinaru Sv. Pavla Otto de Gráce kot priča pred 1112 (Urkdb. von St. Paul cap. XV).

¹ Mittheil. des histor. Vereines für. Steierm. XIX. pag. 156—7.)

² Glej moj članek: Her de Graetze et filius suus Hort. v „Kresu“ II. 339—341 in pa str. 398.

³ Grofi de Libenoue niso bili iz Liebenave na levem bregu Mure, eno uro dol od Gradca, temveč bavarsko grofovsko plemo, ki se je na Koroškem bilo naselilo (glej Hund, Bayrisches Stammbuch, 2, 15.)

Rudolf von Ras,¹ von Künigesberg,² Herman von Kranperc, Otto von Pütten, Heinrich und Kol von Truchsen, in za tema se imenujeta: Otto in Ortolf von Graez.

Von Graez hern Otton man dâ sach, sin bruoder dâ, vil sper zerbrach: her Ortolf sô was er genant, sin ritterschaft was wol erkant.³ Naj tukaj pristavim, kako bistrourni Rietzler⁴ razklada odnošaje dienstmanov. On piše: Die Ministerialen (ministri, clientes, equites) sind als Unfreie durch eine Kluft von den Freien und Edlen geschieden, in soweit sie aber das Waffenhandwerk zum Berufe hatten, gehörten auch sie zum Ritterstande, und traten mit den Grafen und Edlen vereint in den Gegensatz zu den Ständen des Ackerbaues, Handels und der Gewerbe. Alle Ministerialen gehörten einem Herrn zu Eigen, und waren ihm zu Dienstleistungen verpflichtet. Die Kriegsleute unter ihnen waren mit Grundbesitz belehnt und nannten sich seit dem Ende des 11. und Beginn des 12. Jahrhunderts nach diesen Gütern.⁵ Bernhard de Graz je torej služboval pod grofom Bertholdom IV., Herman in njegov sin Hortolf pod Henrikom IV. in ko je ta od leta 1208—1220 živel v prognanstvu, — pod njegovim bratom: Ottonom VII. Plemiča Otto in Ortolf pa pod markgrofom Henrikom IV. ko je bil zopet prišel v milost pri cesarji, in se mu je bila zopet povrnila čast markgrofa in vsa nje-

¹ Rudolf von Ras žlahtno pleme, ki je bilo naseljeno v Roži na Koroškem.

² Kungesberg iz Koenigsberga na štajersko-hrvatskeji meji. Otto de Kungesberg v listini od leta 1212 (Fröhlich l. c. Gyriensia, 139. 140).

³ Da sta Otto in Ortolf von Graez bila Slovenjegradčana, spoznata Muchar (Gesch. der Steierm. IV., 29.) in Weiss (Kaernthens Adel, pag. 149). Ker ju Ulrik Lichtensteinski ne šteje med „frien“, sta bila vasalla, kakor plemiča „von Wildon“ in Stubenberg.

⁴ Rietzler, Gesch. Baierns I. 763.

⁵ Tukaj naj opazim sledeče: Tangl trdi, da je Weriland de Graz ednak z grofom Werigandom de Playn, kterege v listinah iz leta 1108 nahajamo in kterege imata Tangl in Wendrinsky za nečaka breškega grofa Askuina, ker je prě Askuin imel tri sine: Starchand (I.), Wernera (Wecila) in Aripona, Wernerov sin pa je bil: comes Werigand de Playn. Kako in zakaj bi si bil ta „comes Werigand de Playn“ leta 1108 svoj naslov: de Graz izpremenil, ne zapopadem. On bi se moral iz Gradca (slov.) kraj Mislinje v okolico reichersberčko preseliti in si dati tam nov grad postaviti. Zakaj pa ga ne imenuje spisovatelj Cod. trad. s. Pauli: „comes?“

gova posestva na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Pod lastnikom slovenjegraške provincije vojvodom meranskim: Ottonom VIII. — od leta 1234—1248 — nahajamo plemiča: „Henricus de Grece“; imenuje se leta 1238 kot Vicedominus slovenjegraške provincije in je podpisan kot priča v pogodbinskem pismu Henrika de Traberch (Unterdrauburg) z opatom št. pavlovskim Leonhardom leta 1239.; tudi D. Otto de Grece je v istem pismu kot priča podpisan, a ne da se dognati, je-li je bil sin Henrikov¹ ali pa brat².

Henricus de Grece je imel v gore omenjenej dobi tudi v fevd gradove slovenjegraške provincije: Waldeck, Buchenstein in pa Turen v mestu slovenjegraškem. To pričuje regest v The-sauru ecclesiae Aquil. Nr. 3. pag. 7. sledečega zapopadka: Promissiones Henrici de Windisgretz: Litterae recognitionis feudorum illorum de castris: de Waldeck, de Poethenstayn (Buchenstein) cum Turri penes Windischgretz, et commissio capitaneatus de Windisgretz Domino Episcopo Gurgensi per Bertholdum Patriarcham.

Ker je patrijarh Berthold še le od 19. junija leta 1248³ imel pravico fevdna pisma svoje dedovinske provincije Windischgraz presojevati, ali so še veljavna, je moral Henrik de Windisgrez že pod lastniki slovenjegraškega distrikta: markgrofom Henrikom IV. in Ottonom VII. vojvodom meranskim, one gradove za fevd imeti, ker v onej dobi je tudi bil škof krški Ulricus de Ortenburg (vladal od leta 1222—1253) capitaneus provincije Windischgraz.

V listini (dto. 29. oktob. 1228), ki je hranjena v štajerskem

¹ Isti Henrik de Grece je bil s Hermanom de Pilstein, Hugo de Hochenecke in Henrikom de Grunach pričujejoč, ko je Wilhelmus de Hochenecke popravil hudodelstva, ktera je storil Zajcklostru pod priorjem Petrom, ki je vladal od leta 1234—1247 (Fröhlich, Diplom. Styr. sacra II. Seitzensia, primeri Muchar Gesch. der Steiern V., 161.)

² Codex trad. s Pauli ad annum 1239.

³ Dozdeva se vendar, da je patrijarh Berthold že pred smrtjo svojega brata markgrofa isterskega Henrika IV. podedoval provincijo Windischgraz, ker je leta 1225 sklenol s krškim škofom Ulrikom de Ortenburg pogodbo zaradi delitve otrok svojega ministerijalca Henrika de Graeze, kateri se je bil oženil z neko ministerijalko krškega škofa (glej Archiv für Kunde oesterr. Geschq. XXII., 568—9.).

gumni vladar takoj utišil, a nakopal si je na glavo drugega sovražnika. Oholi in ponosni vojvoda ni hotel prositi cesarja Friderika II. za polehnenje svojih vojvodin, cesar ga zaradi tega pokliče v Oglej in Ravenno, kamor pa se ne poda; še le ko je cesar na avstrijansko zemljo prišel, se je Friderik podal v Portonaone in prijel v fevd svoji vodvodstvi.

Vojvodova sestra Margaretha je bila sneha cesarjeva, soproga kralja Henrika VII., in vojvoda se je obotavljal izročiti jej ženitvanjsko doto. Sin cesarjev, kralj Henrik se zdaj sam proti svojemu očetu spunta, odpove se ženitvanjskej doti, da dobi v zavezo mogočnega svojega svaka. Cesarjevi prijatelji so zdaj postali sovražniki našega vojvode. Vojvoda se je že leta 1226 oženil z Gertrudo braunschweigske, ki pa je že drugi mesec umrla. Zdaj si je vzel hčer Theodora Laskarisa grškega cesarja z imenom: Sofijo, od te se je ločil, ker je bila nerodovita in ž njim v nekakej žlahti, in se poroči z Nežo (III.) vojvodinjo meransko iz rodbine grofov andešških, nečakinjo oglejskega patrijarha Bertholda po annales gotvic. leta 1229¹, po Annal. Garst. 1282. Patrijarh Berthold pokloni istega leta vojvodi v fevd grofijo por-denonsko, a ko je bil vojvoda Friderik od papeža izobčen, stopil je patrijarh na cesarjevo stran, in napade s svojimi vojščaki Štajersko leta 1236. Uzrok temu je bil tudi političen. Avstrijski vojvodi so si spravili v svojo last posestva frisinških škofov na Kranjskem, in so na škodo oglejskega patrijarhata začenjali mogočno svojo oblast proti jugu razširjevati. Vojvoda Friderik zdaj svojo ženo zavrne in sicer zaradi sorodnosti, kakor Annales Altaichenses poročajo: Dux Fridericus Agnetem uxorem suam tamquam cognatam repudiavit.¹

in nemškega Gradca. Vojvoda Friderik premaganim velikodušno odpusti, samo gospode z nemškega Gradca je zasadi v Kranjsko (1237), kjer so si novi grad (Gradac na Dolenjskem) bili postavili. Poslednji člen teh nemško-graških plemičev je bil: Joseph von Graetz, ki je leta 1540 v Gradci na Kranjskem umrl. Njegova hči Anna je 1565 prenesla grb in grad na svojega moža Christofa z Purgstalla. Grb teh plemičev je bil rudeč vol, ki je držal v gobci zlato rinko (glej Winklern chron. Gesch. von Steierm. str. 56 in 134; primeri tudi Froehlich Diplom. Styr II. 181. Teuton. Graec, Nr. 2.)

¹ Monum. Germ. St. 9. 507.

² M. G. S. S. XVII., 392.

Ubogi vojvoda se je zapletel v vojsko z bohemskim, ogerskim kraljem in pa s cesarjem.

Cesar mu ujame soprogo Nežo, vojvodinjo meransko, po nekterih letopiscih je sama rada ušla in se cesarju pridružila. Leta 1240 se je zopet sprijaznil z vojvodom Friderikom, mu povrnil slovesno vse njegove dežele, in tudi s soprogo Nežo meransko. Vojvoda jo je slovesno sprejel. V annal. s. Roudberti Salzb.¹ se bere: Dux Avstriae praesentibus patriarcha Aquilegiensi (Berthold. meranskega) Archiepiscopo Salzburgensi, Pataviensi et Seccoviensi Episcopis conjugem suam cum magno recepit tripudio.

V Gradci se je obhajal velikanski tournir, predstavniki dežele so mu slovesno obljubili zvestobo, in vojvoda je dve leti večidel na Štajerskem stanoval, posebno rad v svojem gradu Tobl pri Gradci.

Tukaj najdemo leta 1242 Ulrika de Windischgraez² na dvoru vojvode³ Friderika II. v gradu Tobl. Podpisan je kot priča v ednej listini⁴, po kateri daruje vojvoda Friderik sekovskemu škofu: villam Aertzberch in Poseyle. Actum apud Tobl IV. Idus Julii 1242.

Ker smo že izmed slovenjegraških gospodov v službi Merancev našli Bernharda in Henrika, je brez dvombe tudi Ulrik prišel po Neži meranskej v službo in na dvor Friderikov.

Med Toblom in nemškim Gradcem v sredini leži grad Algersdorf, in tam že nahajamo Windischgraetz leta 1270 kot lastnike. Ta grad je Ulrik von Windischgraetz ali dobil od vojvode Friderika v darilo, ali si ga je kupil, in odonod plodil svoj rod. Grad Algersdorf je bil lastnina Windischgraetzov

¹ Ibidem IX. 787. Ločitev so s svojo pričujočnostjo odobrili, kakor Chron. Chlastroneuburg poroča: Eberhard, škof salzburški, Rudiger, škof passavski, in mnogo drugih učenih in neučenih gospodov.

² V Slovenjem gradci je ob istem času živel Bernardus de Grēz, menda brat Ulrikov. Podpisan je v darilnem pismu Ortolfu de Traberg na št. pavlov. samostan zraven prič: Cholo de Truchsen in Henricus Cholniz (Codex trad. ad annum 1245).

³ Na dvor vojvode Friderika pa je Ulrik de Windischgraez gotovo že prišel leta 1229, ko si je vojvoda vzel Meransko Nežo za ženo.

⁴ Aquil. Jul. Caes. Annal. Styr. II. 510.

do leta 1530, v katerem letu ga je Wilhelm Ritter von Traupitz po svoji soprogi Margarethi von Windischgraetz¹ podedoval.²

Vojvoda Friderik, zadnji moški Babenberžan, bi bil rad dobil naslednika, zato se je dal zopet od svoje tretje žene Neže Meranske ločiti, in sicer po garstenskih Annalah leta 1243 (M. G. S. S. 9. 768). V ločitev je po poročilih tedajnih letopiscev tudi cerkev privolila. Zgodila se je ta ločitev iz teh razlogov: 1. ker je bila v žlahti s svojim zakonskim tovarišem, 2. ker je šla za cesarjem Friderikom, in 3. ker je bila nerodovitna.³

Vojvoda Friderik se ni več oženil, padel je v boji z Ogrji 15. junija 1246, in z njim je nehala dynastija Babenberžanov.

Vdovo si je vzel Ulrik, sin koroškega vojvode Bernharda, potem ko je papež Inocent IV. dal dispensacijo, „quia dictus Ulricus tertio affinitatis gradu Agnet. contingit eandem“ so besede v papeževem pismu⁴. Umrla je 1258, a tudi vojvodi Ulriku ni rodila otrok. Veleučeni naš zgodovinar P. pl. Radics⁵ je dokazal iz edne listine, da si je v žitiškem klostru svoje počivališče izvolila. Tje je tudi truplo njenega strica Henrika IV. preneseno bilo. Ulrik von Windischgraetz⁶ je gotovo potem, ko je vojvoda Friderik bil umrl, in vojvodinja Neža se podala v svojo novo stolnico na Koroško, ostal na svojem novem posestvu v Algersdorfu. Kdaj je umrl, ni znano. Njegovi nasledniki so znani iz genealogičnih spisov. Od Friderika Windischgraetzera⁷ je kupil runski samostan

¹ Proti koncu 13. stoletja okoli 1282 so Ulrikovi potomci že bili posestniki bližnje grajščine Thal za Plavučem, in v začetku 15. stoletja grajščine Waldstein kake male dve uri gor od Pekave. Po teh gradovih so si priložili naslov, ko so leta 1551 dobili plemenščino baronstva, in so se pisali: Windischgraetz, Freiherrn zu Waldstein und im Thal (glej Fürstenth. Steier. Wappenbuch str. 35.)

² Schmutz, Lex. sub. voce: Traupitz.

³ Aquil J. Caesar lib. II., 11.

⁴ Boczek, Codex dipl. Morav. III., 100—1.

⁵ P. v. Radics, die Cisterze Sittich pag. 13.

⁶ Da je Ulricus de Windischgraetz bil v službi vojvode Friderika II., spoznamo še iz druge listine tega vojvode, v kateri je Ulricus de Windischgraetz podpisan za pričo. Listina se najde regestovana v Meillerovi knjigi: Regest. Babenberg. pag. 172. Nr. 104. 105

⁷ Ta plemič se že omenja v listinah 1270, in je umrl 1307 (Aquil. Jul. Caes. lib. cit. II., 738, Wurmbrand, Collectanea genealog. hist. cap. XXIV., pag. 74.)

1296 „ein Pfund Eindienung“ v Algersdorfu; Hermann Windischgraetzer je prodal leta 1299 istemu samostanu edno kmetijo v gorenjej strani Algersdorfa. Conrad Windischgraetzer je bil „Verweser“ deželnega glavarja Ulrika von Walsee, in je razsodil leta 1323, kako ima meja iti med Gostnikom in Runo, in istega leta je zamenjal njegov sin, tudi Conrad imenovan, dve posestvi blizu Gradweina z runskim samostanom za en travnik v Kezleinsbachu pri Wollsdorfu. Eberhard der Windischgraetzer je na Gregorjevo 1380 prodal dve kmetiji istemu samostanu v kraji, ki se mu je pravilo Winklern zadej za Gostnikom. Vse te zgodbe pričajo, da so Ulrikovi nasledniki imeli posestva od Algersdorfa tik Strassganga zadej za Plavučem v lepej dolini, ki se veli še dandanes Thal.¹

Iz Ulrikove postranske linije so potomci večjidel znani in se nahajajo v domačem rodoslovniku kneževske rodbine Windischgraetzoj, kakor tudi v genealogičnih spisih. V rodoslovniku ne nahajamo Hermannna, kateri je leta 1331. bil sodec v nemškem Gradci, in je potrdil Rudolfu z Weizzeneka pogodbinsko pismo zaradi prodaje nekterih posestev lavantinskemu škofu.² Menda je ta Hermann sin Hermannna de Windischgraetz, ktereга nahajamo leta 1271. kot meščana v nemškem Gradci.³ Sestavljalatelju familijinega rodoslovnika je izmed členov glavne (slovenjegraške) linije edino bil znan Ortholf von Windischgrecz, izdajalec Seifrida mahrenberskega (1272), vsi drugi, ki so po Weriandu v Slovenjem gradci in njegovej okolici živeli, so njemu in genealogiškim pisateljem bili čisto neznani.

Tangl je zvedel po Bianchievih publikacijah, listinah iz videmskega arhiva za Henrika (1225—1234), Perengera, Ortolfa, Friderika (1225, 1228, 1247), Ottona (1279, 1293), Pilgrima in Ortolfa⁴ (1320, 1357). Caesar iz gornjegraških listin za Jo-

¹ Iz runskih listin, primeri tudi Schmutz, Lex. III. B. pag. 316, 317, 320, 321, 331, dalje Aq. J. Caes. lib. c. II., na mnogih mestih.

² Tangl, Reihe der Bischöfe von Lavant, pag 106.

³ Muchar, Gesch. der Steierm. V. 350.

⁴ Za ta dva je Tangl zvedel iz kopijalne knjige nekdanjega grebenskega samostana. Ker Tanglu Werianovi nasledniki do Henrika niso bili znani, imel je Weriana de Graz za grofa playenskega.

hannesa¹ (1306), Muchar iz Thesaur. eccles. aquileg. za Ruppreta (1255) in iz Ulrich Lichtensteinovega Frauendiensta je zasledil, da sta Otto in Ortolf de Graetz, ktera sta bila leta 1224. na breškem tourniru, tudi bila Slovenjegraščana, a Caesarju in Mucharju so manjkali dokazi, da so ti slovenjegraški gospodje stanovali v Slovenjem gradu in njegovej okolici. Ko je provincija Windischgraz postala fevd štajerskih vojvod (1363), so se začenjali slovenjegraški plemiči iz te pokrajine izseljevati.

Že 21. aprila 1362 je moral oglejski patrijarh faro sv. Pankraca in okrožje slovenjegraško „mit gesammtter Hand“ avstrijansko-štajerskemu vojvodi odstopiti,² in leto preje (na binkoštno nedeljo 1361) sta brata Friederich in Konrad von Windischgraz slovenjegraški grad in grad Waldeck, ktera sta kot fevd imela, odstopila štajerskemu vojvodi.³ Že vojvoda Albrecht II., ki je provincijo Windischgraz dobil v fevd od patrijarha Nikolaja, se je 9. oktobra 1356 v Šent Vidu na Koroškem pogajal s patrijarhom Nikolajem zaradi grada, trga in okrožja slovenjegraškega, a česar ni dosegel vojvoda Albrecht takrat po diplomatičnem potu,⁴ je vojvoda Rudolf s pomočjo cesarja Karola IV. dosegel s silo. 16. sušca 1364 si je že dal vojvoda Rudolf pismo napraviti, v katerem so mu morali grajski grof, tržani in kmetje zvestobo podložniško obljubiti. Kot priči sta podpisana Reinprecht in Ortl⁵ von Windisch-

¹ Johannes de Windischgraetz je tudi že Wurmbrandu znan bil. On piše (cap XXIV.): „Johannes de Windischgraetz anno 1306 in Weneri de Lackh donatione Monasterio Oberburgensi in Carniola facta, testis citatur.“ Wurmbrand je že tudi poznal Frizlina (Friderika). „Frizlinus de Windischgraz anno 1307 subscripsit literis Abbatis Oberburgensis in Stein cum pluribus aliis nobilibus circa Castrum Stein in Carniola situm.“

² Kurz, v Steierm. Zeitsch. 1835, pag 92—93.

³ Listina v c. k. gubern. arhivu v Gradcu.

⁴ Patrijarh Nikolaj je bil leta 1350. grad in mesto zastavil Ulriku pfauoberškemu, ta pa leta 1351. svojemu svaku Henrikju z Montpreisa za 2500 gld. V Šentvidu pa se je vojvoda Albrecht II. s patrijarhom pogodil, da grad in mesto vzame v lehen za 1000 talentov, a vojvoda Albrecht III. je v soboto pred sv. Agatho 1374 pod patrijarhom Marquardom zopet zastavil grad in mesto Haugu devinskemu (Haug von Tybein).

⁵ Ta Ortolf je imel hčer z imenom Nežo, ktero Nicolaus von Stein (Kamnik) imenuje svojo ljubo teto (glej Parapat, Doneski k zgodovini samost. Velesovsk. Letopis Mat. Slov. za 1872 in 1873, str. 24).

graetz.¹ Provincija Windischgraz je po razsodbi cesarja Karola IV. postala fevd štajerskih vojvod na večne čase. 5. februarja 1374 je vojvoda Albrecht pismom privolil, da Haug von Tybein grad in mesto slovenjegraško sme v zalog vzeti od Chola von Seldenhofen (Vuzenice), kteremu je bil oboje vojvoda Rudolf za 1500 funtov posojila zastavil.²

Slovenjegraški gospodje so si na drugih dolnještajerskih krajih začenjali posestva kupovati. Že leta 1334. sta Friedrich in Reinprecht von Windischgraetz imela v fevd posestva salzburških škofov pri Ptuji³ in leta 1356. (15. junija) je salzburški škof Ortolf od gospe Anne von Windischgraetz kupil posestvo v gornjem Brezovem (Oberfresau) pri Sivnici kraj Save.⁴

Poslednji, kterega sem do zdaj v listinah našel, in kateri je stanoval v slovenjegraškem okrožji, bil je Peter von Windischgraetz.

Vojvoda Leopold privoli 13. septembra 1385 Haugu von Tybein (Duino, Devin), da sme dolg izterjati, kateri je bil na kmetije Petra von Windischgraetz v Gutensteinu vknjižen.⁵ Gutenstein že stoji na Koroškem kake male tri ure od Slovenjega grada.

Torej črez 300 let so potomci prvega listinski znanega slovenjegraškega plemiča Werianda v Slovenjem gradci in okrožji njegovem živeli.

Bržkone so oni slovenjegraški gospodje, ktere nahajamo kot posestnike leta 1367. v Gomilici (Gamliz, kako malo uro od Ernovža, Ehrenhausen) naimer: Georg, Reinprecht in Friederich iz glavne slovenjegraške linije. Ti bratje so tudi imeli hišo v Lipnici. V novejših časih si je ta staroslavna rodbina zopet nakupila posestva na slovenskem Štajerskem imenice grajščino rogaško in konjiško.

Daljna zgodovina te staroplemenite rodbine ne spada v področje te razprave.

¹ Muchar, lib. c. IV. 3.

² Listina v c. k. gub. registrat.

³ Listina v c. k. tajnem arhivu.

⁴ Listina v c. k. tajnem arhivu.

⁵ Listina v c. k. gubern. arhivu.

Kazalo,

kako je prišel Froehlich do svojega markgrofa Poppo-Starchanda de Soune.¹ Froehlich je našel tri osebe, ktere tukaj postavimo v vrstah *A* in *B*, ki so skoro istodobno živeli.

Ulrik, marchio Carentinorum, † 1070,

žena Sofija, hči kralja ogerskega Bele I., poročena okoli 1063,

A.

B.

Poppo, Ulrik II., † 1112, Starchand, Ulrik, Werigand,
marchio. žena Adelheid, hči mark- marchio de comes 1095. comes 1095.
grofa Ludvika s Thuringa. Soune, 1095, 1103.

Ker Froehlich ni razumel pomena: „marchio Carentinorum“, izpremenile so se gornje vrste po krivem predstavljenji Froehlichovem v sledeče:

Ulrik, marchio Carentinorum, po Froehlichovem mnenji

Marchio de Soune, † 1070.

A.

Brati

Poppo,	Ulrik II.,	Starchand,	Ulrik,	Werigand,
Marchio de Soune	† 1112.	marchio de Soune	comes 1095.	comes 1095.
po Froehlichu.		1103.		

Zdaj je Froehlich našel, da je markgrof Starchand s svojima bratoma: Ulrikom in Werigandom višjega škofa salzburskega Thiemona leta 1095. ujel, in da se Starchandus marchio de Soune et frater ejus Udalricus nahajata kot priči vojvode koroškega v letu 1103.; namesto da bi bil Froehlich preiskal, od kod marchio Starchand in njegova brata Ulrik in Werigand izhajata, imel jih je, ker mu je bil Ulrik marchio Carentinorum markgrof v savinjskej dolini, za sine tega Ulrika I. Grof Ulrik iz leta 1095. (vrsta *B*) se je Froehlichu dozdeval sin Ulrika I., in tako ga je napravil sinom Ulrikom II. in soprogom Adelheidinem (vrste *A*) in tako je dobil sledečo rodno tablo:

¹ Posneto po Tanglovi razpravi: Ueber den angeblichen Markgrafen Poppo-Starchand von Soune, I. c. 93–97.

Ulrik I., marchio Carentinorum,
po Froehlichovem mnenji marchio de Soune, † 1070,

A.		B.
Poppo, marchio,	Ulrik II.,	Starchand, Werigand,
po Froehlichu de Soune.	soprog Adelheidin	marchio de Soune, grof, 1095.
	in preganjalec	1103.
	škofa Thiemona,	Oba preganjalca Thiemona.
	1095.	

Ker je bil zdaj grof Ulrik iz vrste *B* spoznan za brata Poppovega in prijet v vrsto *A*, bilo bi dosledno, da bi tudi ona druga brata spoznala se za Poppova brata, a Froehlich je to storil samo gledé grofa Weriganda in napravil si je ta schema:

A.	Ulrik (kakor gore) † 1070,		B.
Poppo, marchio de Soune.	Ulrik, (kakor gore).	Werigand, (kakor gore).	Starchand, sovražnik Thiemonov, 1095, marchio de Soune.

Pa zakaj ni Froehlich tudi tretjega brata Starchanda iz vrste *B* v vrsto *A* vzel? Njegov razlog je: Gore imenovani Poppo se odločno markgrof imenuje, on je torej, ker se njegov oče imenuje „marchio Carentinorum“, moral na Koroškem marko imeti, kar vse na to kaže, da je Poppo bil prvorojeni sin Ulrikov. Njegova daljna dokazila opirajo se potem na ta stavek, da je med več sinovi ednega markgrofa le eden naimer prvorojeni zamogel očetov naslednik biti in imeti naslov markgrof. Če se torej v zgodovini preganjanja višjega škofa Thiemona veli: „Thiemo Taurum montem transivit, ibique a quibusdam principibus captus, marchione videlicet Starchando et fratre ejus Werigando“, in če se v listini vojvode koroškega Henrika iz leta 1103. med drugimi tudi Starchand Marchio de Soune et frater ejus Udalricus kot priči nahajata, ne more se ta markgrof Starchand za četrtega brata imeti, marveč se ima z markgrofom Poppom za ednoisto osebo spoznati, in ime Starchand je bil samo Poppov priimek. Tako izgine vrsta *B*, in vrsta *A* dá sledeče osebe:

Ulrik I. (kakor gore), † 1070,

A.			
Poppo, markgrof, s priimkom: Starchand, 1095, markgrof na Savinjskem 1163.		Ulrik II. mlajši, grof 1095, priča 1103. žena kakor gore, † 1112.	Werigand, grof 1095.

Dalje se naj Tanglova razprava prebere.

* * *

Slična kombinacija je vodila genealoga Windischgraetzov. Prvi znani praded Weriand je bil v rodoslovje grofa breškega Weriganda spravljen, ta je imel brata Starchanda markgrofa na Koroškem, markgrof koroški pa je tudi bil Ulrik I. Weimarovec, torej Weriand njegov najmlajši sin; a Windischgraetzov genealog si je še dalje pomagal in rekel, da si je Weriand sam priimek de Windischgraetz pridejal in v tej pokrajini kot grof gospodaril. Vendar nam je Windischgraetzov genealog dolžan ostal odgovor, kako je Werigand čast grofovsko izgubil, in zakaj so se Windischgraetzi s prvega samo pisali: de ali von Windischgraetz, pozneje ko so vitezi postali pa Windischgraetzer, in še le ko jih je cesar Ferdinand leta 1551. v čast freiherrrov povzdignol: Windischgraetz Freiherrn von Waldstein und im Thale.

Po vseh teh jasnih dokazilih Weriand de Graz ne spada v žlahto weimarskih grofov, pa tudi ne v ono rodbino, iz ktere so grofi: Starchand, Ulrik in Werigand, nego on je bil samostalen deželni plemič nižje vrste, in še le njegovi potomci so po zaslugah dospeli do časti vitezov, freiherrrov, reichsgrofov in slednjič knezov, kar je pa še bolj hvale in časti vredno za to slavno rodbino, která šteje med svojimi predniki pridne duhovnike, modre državnike in pogumne vojščake. Za Weriandom de Graz je iz listin prvi znan Otto de Grâce, in sicer že pred letom 1112. (Beda Schroll, Urkundenbuch von St. Paul, cap. XV., pag. 22.) Ako je Weriand leta 1091., ko je šentpavlovskemu samostanu daroval dva dvora pri Selnici, bil 24 let star, kar je bilo potrebno za svobodno naredbo svojega premoženja, bil bi se narodil l. 1067.

Ottona torej ne moremo za Weriandovega sina imeti, ker njemu je bila potrebna za pričevanje tudi starost 24 let, torej bi njegovo rojstvo padlo v leto 1088. Weriand bi se torej bil moral 13 let star oženiti, ako bi imel leta 1088. že 24 let starega sina, kar pa je nenaravno. Ottona torej le znamo za brata Weriandovega imeti, in ta okoliščina zopet pričuje, da Weriand ni najmlajši sin Udalrika „marchionis Carentinorum“ iz rodbine Weimarovcev.

Če pa vzamemo tega Ottona de Grâce za sina Weriandovega, moramo čas njegovega rojstva pred ženitev markgrofa Ulrika postaviti, torej Weriand de Graz zopet ne more biti sin Udalrici marchionis Carentinorum.

Rodoslovje gospodov s Slovenjega gradca.

A. V koroškem vojvodstvu.

1. **Weriant de Grez**, 1091, 1093. (Codex trad. mon. s. Pauli.)
2. **Otto de Grâce**, 1112. (Urkundenbuch des Stiftes St. Paul, cap. XV.)
3. **Bernhard de Grez**, 1119, 1139. dto.
4. **Bernhard de Grez**, 1197, 1218. (Gebhart, Mittheil. des hist. Vereines f. Steierm. XIX., 156.)
5. **Herman de Graetze**, 1215. (Codex frising. I., 126; Kres II., 339—41, 398.)
6. **Hort (Hortolf) de Graetze**, 1215. dto.
7. **Otto von Graez**, } 1224. Ulrich von Lichtenstein, ed.
8. **Ortolf von Graez**, } Lachmann, str. 62, 67.
9. **Henricus de Graetze**, 1225, 1228, 1234. } Oefele, Gesch. der
10. **Perengerus de Graetze**, 1225. } Grafen v. Andechs,
11. **Ortolfus de Graetze**, 1225. } p. 243, 1247; Kres
12. **Fridericus de Graetze**, 1225, 1228. } I., 467; Thesaur.
13. **Otto de Grece**, 1239, 1245. Cod. trad. s. Pauli ad annum 1239.
14. **Bernhard de Gröz**, 1245. dto. ad annum 1245.
15. **Ruppretus de Grez**, 1255. Kres II., 54; Thesaur. eccles. aq. Nr. 468 str. 211.
16. **Otto de Grez**, 1266. Muchar, Gesch. der Steierm. V., 315.
17. **Fridericus de Grez**, 1270, 1273. Thesaur. eccles. aq. pag. 215—16.
18. **Ortolfus de Graez**, pri Anonymu Leob. Ortolf von Windischgrecz, pri Ottokarju z Hornecka, 1272.
19. **Crafto de Windischgretz**, 1284. Kres I., 529.
20. **Fridericus de Windischgretz**, 1285, 1307. filius quondam Ortolfi (vide Nr. 18), Kres I., 240; Thesaur. eccles. aq. Nr. 486, pag. 315; Aquil. Jul. Caes. II., 742; Frizlinus de Windischgraez, Wurmbrand: Frizlinus de Windischgraez, 1307, pag. 239—242.
21. **Nicolaus de Windisgretz**, 1279, 1293 } nepos quondam
(vide sub Nr. 14) } Bernardi, Kres
22. **Otto de Windisgretz**, 1279, 1293. } I., 468; II., 56.

23. Johannes de Windisgretz, 1306. Kres I., 225; Thes. eccles. aq. Nr. 267 str. 453.
24. Pilgrim de Windischgraetz, 1330, 1357 } Griffner, Copialb.
25. Ortolf de Windischgraz, 1330, 1357 } Kres I., 621—24.
26. Dietricus de Windisgretz, 1331. Kres I., 668—70.
27. Volricus quondam Volrici de Windisgraz (filius) 1345. Orožen, Das Decanat Schallthal str. 278.
28. Bertholdus de Windisgretz, 1347, 1356 } Kres II., 117.
29. Otto de Windisgretz, 1347, 1356 }
30. Friedrich von Windischgraetz, 1361 } Muchar, Gesch. d.
31. Konrad von Windischgraetz, 1361 } Steirm. VI., 385.
32. Werian de Windischgraetz, 1364. Mittheil. des hist. Vereines für Steirm., XIX. Heft, pag. 159.
33. Ortl von Windischgraetz, 1364 } Muchar, Gesch. der
34. Reinprecht von Windischgraetz, 1364 } Steirm. VI., 386.
35. Peter von Windischgratz, 1385. Muchar, Geschichte der Steiermark VII., 31.

B. Srednještajersko koleno.

- Ulricus de Windischgraez, 1232, 1242, ustanovnik kolena.
 Friderich von Windischgraez, 1276, 1292.
 Herman von Windischgraetz, 1299.
 Conrad von Windischgraetz, 1323.
 Conrad von Windischgraetz, 1323.
 Eberhard von Windischgraetz, 1380.

Daljni nasledniki tega kolena so znani iz genealogičnih tabel Aq. Jul. Caesara, Wurmbranda, Hübnera itd.

I. rodno kazalo. Grof břeški, vogti krške cerkve in markgrofi savinjski.

Wilhelm II.,

grof břeški, 980 obdaruje v savinjskej krajini,
soproga: Hemma, nečakinja cesarja Henrika II.,
dobi 1016 posestva na južnem Štajerskem.

Wilhelm III.,

grof v savinski krajini 1016 in 1025,

+ 1063

soproga: Hemma, ustanoviteljica krške cerkve,

+ 1045

Liutold,

1025

Askunin,

1042, grof in vogt krški, + med 1045 in 1060

Wilhelm,

ubita kot mladenčca.

Hartwig,

Starchand I.,

1072, marchio de Soune, vogt krški

Starchand II.,

marchio de Soune,

+ okoli 1140.

Ulrik, grof,

1095, 1103.

Weigand, grof (comes),

1095, 1130, dedovni vogt krške cerkve,

+ okoli 1141

Bernhard I.,

1184,

solastnik imenja

Radlach.

hči: Hemma,

1141, posestnica predi Cest.

II. rodno kazalo.

Grofi wimmarski, markgrofi v Istriji.

Wilhelm I.,

grof z Wimmara, okoli 1002,

I. soproga neznana,

II. soproga: Oda.

Wilhelm II.,
markgrof v Thüringi, 1046,
ženin Sofije, hčere oger-
skega kralja Bele I., 1061,
† 1062.

Otto z Orlamunde,
po svojem bratu markgrof
v Thüringi,
† 1067,
žena: Adela.

Poppo I., grof z Wimmara,

Ulrik I.,

markgrof v Istriji in na Kranjskem vsled
listin iz leta 1062—1067,
† 1070,

žena: Sofija, hči ogerskega kralja Bele I.,
poročena 1063, † 1095.

Poppo II.,

rojen okoli leta 1064., markgrof isterski, 1090,
† 1112,

žena: Richardis, hči grofa Engelberta
Sponheimskega.

Ulrik II.,

markgrof v Istriji od leta 1101,
1093 do 1161,
odloži službo in se povrne v
Thüringo,

† 13. maja 1112,

žena: Adelheid, hči thü-
rinskega grofa Ludvika.

Poppo III.

Sieghard, clericus.

Ulrik III.

državnih, deželnih in teritorialnih oblastnikov, alodijalnih in fevdalnih gospodarjev provincije Windischgraz od leta 1058—1551.*

Rimsko-nenški cesarji, najvišji državni oblastniki provincije Windischgraz	Vojvode koroški, najvišji deželni gospodarji čez provincijo Windischgraz	Patrijarhi oglejski, teritorialni gospodarji provincije Windischgraz	Alodijalni in fevdalni posestniki v provinciji Windischgraz	Opazke
Henrik IV. 1058-1106. Henrik V. 1106-1125. Lothar II. 1125-1137. Konrad III. 1137-1152. Friderik I. 1152-1190. Henrik VI. 1190-1197. Philipp švabski in Otto IV. 1198-1208. Otto IV. sam, 1208-1215. Friderik II. 1215-1250. Konrad IV. 1250-1254. Interregnum 1254-1273. Rudolph habsburški 1273-1291.	Berthold z Zaehringa 1058-1077. Marquard z Eppensteina 1073 + 1076. Luitold 1077-1090. Henrik III. 1090-1122. Henrik s Sponheima 1122-1124. Engelbert 1124-1135. Ulrik I. 1135-1143. Henrik 1143-1161. Herman 1161-1181. Ulrik II. 1181-1202. Bernhard 1202-1256. Ulrik III. 1256-1268. Philipp 1269. Otokar II. Přemysl, kralj bohemski in vojvoda koroški, 1271-1278. Mainhard iz rodbine tirolsko-goriških grofov 1282-1295.	Berthold V. 1228-1251. Gregor de Montelongo 1251-1269. Raimund della Torre 1274-1299. Pietro Gerra 1299-1301. Ottobono di Razzi 1302-1315. Gastone della Torre 1316-1318. Pagano della Torre 1318-1332. Bertrand de St. Ginnes 1334-1350. Nicolaus de Bohemia 1350-1358. Ludvik de la Torre 1358-1365.	Weriant de Graz 1090-1093. fevd. Graf Chazellin, okoli 1085-1106 allod. Bernhard comes Carinthiae 1122-1147 allod. ob Sečnici. Otokar VII., marchio Styriae, 1148-1164 allod. Leopold de Gonobitz 1161 fevd. Chunrad de Truchsen 1147 allod. Samostan šentpavlovski 1189 posestnik grof Bernhardovih pozneje trušenjskih posestev ob Sečnici. Leta 1335 je še samostan bil lastnik teh posestev. Berthold II., comes de Andechs, 1132-1151 allod. Berthold III., marchio Istriae, 1151-1188 allod. Berthold IV., marchio Istriae, 1188-1204 allod. Henrik IV., marchio Istriae, 1204-1212 (provokat) allod.	Od one dobe, kar so Karolovci postali najvišji gospodarji čez Karantanijo, je slovenjegraško okrožje bila lastnina koroških vojvod. Ko so leta 1222 Sponheimci nastopili prestol vojvodstva koroškega, so dali markgrofu Poppu isterskem, ki je imel za ženo Rihardovo Sponheimko, za doto, Poppo pa svojemu zetu Bertholdu II., grofu z Andechs, pri kateri rodbini je ostala do smrti patrijarha Bertholda V. Andechsana, ki

Adolph Nassavski 1292-1298.	Otto, Ludvik, Henrik, njegovi sinovi vladajo uzejmno, Henrik † 1335.	Marquard de Randeck 1365-1381.	Otto VII. 1212-1220 allod. Henrik IV., marchio Istriae, 1220-1228 (drugokr.) allod. Berthold in Otto VIII. 1251.	je provincijo Windischgraz izročil oglejskej cerkvi l. 1251.
Albrecht I. 1298-1308.	Koroško vojvodstvo dobijo Habsburžani.	Philipp de Alençon 1381-1387.	Berthold V., oglejski patrijarh, 1251 allod. Ulrik III., vojv. koroški, 1251-1268 fevd. Ottokar Premysl 1270-1278 usurpator.	L. 1363. je provincija Windischgraz bila ločena od koroškega vojvodstva in pridružena Štajerskemu.
Henrik VII. 1308-1313.	Albert in Otto uzejmno vladata, Otto umrje 1339, Albert 1358; vlado nastopi Rudolf 1358, umrje 1365. Leopold 1365-1395. Zdaj je vladal Leopoldov brat Albrecht do 1404, za njim Leopoldov sin Wilhelm od 1404-1406, po tem Ernst železni 1406-1424. za njim Friderik III., ob enem nemški cesar, umrje 1492. Njegov naslednik je bil Maksimilian I., ob enem nemški cesar 1493-1519. Istega leta je nastopil prestol njegov sin Karol V., a prepustil Koroško, Kranjsko in Štajersko svojemu bratu Ferdinandu I. 1521.	Joannes de Moravia 1387-1394.	Henrik, vojv. koroški, fevd. On je 1316 prov. Windischgraz zastavil Konradu aufenstein-skemu. L. 1363 dobijo vojvode štajerski to prov. v fevd na večne čase. Oni so zastavljali grajščine raznim plemičem. Leta 1445 postane njihova popolna lastnina.	L. 1335. je patrijarh Berthold to provincijo zastavil krškemu škofu Lorenцу (Grimmingu). Leta 1445. je dobil prov. Windischgraz Friderikov brat Albert za dedščino.
Ludvik Bavarec 1313-1347.		Antonio Gaetani 1395-1402.	Ludvik de Teck 1412-1435.	
Friderik avstrijski 1314-1330.		Antonio Panciera in Antonio da Ponte 1402-1411.	Aleksander vojvoda masovski 1435-1439.	
Karol IV. 1347-1378.		Ludvik III., Scarampo Mezzarota 1439-1445.		
Wencel 1378-1400.				
Rupprecht iz Pfalze 1400-1410.				
Sigismund 1410-1437.				
Albrecht II. 1438-1439.				
Friderik III. 1440-1493.				
Maksimilian I. 1493-1519.				
Karol V. 1519-1556.				
Ferdinand I. 1556-1564, vojvoda štajerski od leta 1521.				

* Leta 1058 je utegnil prvi do zdaj listinski znani praded Windischgratza rojen biti.
Leta 1551 so bili Windischgratzi v stan freiherrrov povzdigneni.

Popravki.

Pod opazko 2., stran 10., v petem redku ima se brati: Gösting mesto Gössing.

Na strani 12. pod opazko 1., redek 1—2 pa: praefatus mesto praelatus.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJILNICA

0000046886

